

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Ioannis Ioviani Pontani. De Aspiratione Libri duo. Charon
Dialogus. Antonivs Dialogus. Activs Dialogus. Aegidivs
Dialogus. Asinvs Dialogus. De Sermone Libri Sex. Belli,
Qvod Ferdinandvs Senior ...**

Pontano, Giovanni Giovano

Venetiis, 1519

Ioannis Ioviani Pontani Aegidivs Dialogvs. Collocvtores Svardinvs, Poetvs,
Pontanvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12960

IOANNIS IOVIANI PONTANI
AEGIDIUS DIALOGVS.

COLLOCVTORES SVARDINVS, POE-
TVS, PONTANVS.

SVAR.

T AEDES Ipsas agnoscimus, quales
urbem intrantibus describere nobis, qui por-
tarum praefecti sunt custodiae, & turrim suspi-
cimus quadrangulam eā quidem, atq; in subli-
me editam, imminuentemq; quadriuiuo, atq; in
loco urbis maxime celebri et nobili, uocanturq;
eam Pontanianam. Quid? quod titulus nescio

quis (neq; enim oculis satis bene utor) cuius nam aedes haec ipsae sint,
uel declarare, uel etiam attestari nobis abunde potest. Lege obsecro
ac recita. POE. De puluere adhuc, et ipse caligo aliquantum. Suff-
fricabo itaq; oculos, excutiamq; supercilia, Ac per Iulianū hospitale
diuum, cuius ab urbis haud procul portis templum uenerati sumus,
eius ipsius Iouiani haec sunt aedes, eius ipsius turris, ac frequentata por-
ticus. Titulum iam ex animo oculis, acie iam per curro, iam recito.

HAERES, SVCCESOR, DOMINVS HARVNCE AEDIVM,
QVIQVI FVTVRVS ES, NE TE NE PVDEAT VETE-
RIS, NEV PIGEAT DOMINI, HAS QVI SIBI PA-
RAVIT. COLVIT IS LITERAS, COLVIT ARTIS
BONAS, COLVIT ET REGES. COLVERVNT EVM
PROBI IUVENES, SENES PROBI, PROB AVERVNT
ET DOMINI INTEGRITATEM, FIDEM, MORES ANI-
MI BONOS. ETENIM TALIS FVIT IOVIANVS PON-
TANVS, PRISCI RELIQVIAE TEMPORIS. VIXIT
IPSE ET SIBI ET MVNIS, SIC VIVAS IPSE ET TI-
BI ET TVIS, SIC LIBERI SVPERENT. QVI SI LA-
PIDI HVIC INIVRIAM INIVRIVS FECERIS, IRA-
TI DII SINT TIBI. SV. An fortasse ille ipse Iouianus est,
solus pro foribus qui deambulat? Idem habitus, idem incessus, ea-
dem statura & comptus, perinde, ac nobis uerbis exculptus fuit, nisi
quod pede altero minime claudicat, quod fortasse sobrietas illi ab-
stulit, sanauitq; diligentia quod casus intulerat uitium, uisq; illata
extrinsecus. Quid quod meditatum nescio quid uel ipse secum im-
murmurat deambulans, uel mihi ut oculi, sic aures quoq; & ipsae

caligant. Admouebo me propius. auscultabo propinquius. Pro dii im-
mortales dignam gravitate viri sententiam, dignum & Poeta, co-
demq; Philosopho carmen.

Desine sollicitare Deum, ac vim afferre precando.

Cui privata hominum, cui sit quoq; publica cura.

Nec uero sententiae huius vis ea est, ut Deo ipsi supplicandum ne sit,
sed quod permittenda ei libere nostra sint omnia. quippe qui quid
utile quid inutile sit cuiq; & cognitum habeat, & examinatum.
Cum saepenumero & expetantur, & summo etiam cum labore quaerantur a nobis quae paulo post futura sunt minime utilia, ac nonnulla
quam uel maxime etiam nocitura. Quid quod, ut ipse quidem uides,
senilem post deambulatiunculam affedit in hemicyclo? Quo arca per
opportunitatem nobis offertur congregandi eius tempus, ac salutandi.
P. O. E. Peropportunitatem, ut dicas. Quodq; natu maior ipse quidem
es, partibus tuis utere. S. V. O' salue multum, ac diutius bonis
uiue hominibus bone senex, & quod, ut ex uultu conijcimus, facis, uita
tam hilariam duce. P. O. N. Et uenire hospites, uos ac ualentes, est
dijs quod agam gratias, & mihi congressio istec uestra grata est ad
modum, ac periuicandam. Heus autem pueri, situlam capite, frigidamq;
haurite e puteo. Vos boni hospites, & nostrum, ut uideo, peraman-
tes refrigerate manus limpidissima hac, et frigentissima. abluite &
ora, & oculos. At uos molliscas illas siue nuces, siue persicae poma, siue
tarentina huc afferte. Sumite iucundissimi uiri has nostris de insi-
tutionibus fruges, & sitim sedate, atq; aestus nostrarum e liquore ui-
tium, quae nobiscum consenuere, eas enim adolescentes pene, senimus,
nec semel etiam iterauimus, effecimusq; nouellas, ac nihilominus aetate
nunc queruntur de senectute. Agite igitur haustillate penulli nostri non
Rhetica illa Virgilij, aut Horatij Cecuba pocula, sed nostratia haec,
tum Sorbinia, tum Montonica. Mihi credite, refrigeratione ex ipsa lauda-
bitis iuueniles nostros excolendis ijs labores, operasq; pro rusticae rei
institutione, colendiq; arbusculi praecipis impensas. Agite optimi uiri
iterate sorbilationes, & conquiescite post desudatos labores apud ho-
spitem beneuolentem, & peregrinari consuetum. S. V. Mihi qui-
dem ex ablutione refrigerati sunt oculi. P. O. E. Et mihi totum qui-
dem e sorbilatione subsultat corpusculum. P. O. N. Bene habet.
consedite ambo uestrique; uterq; sic existimet, senis huius exiguas esse
pro laboribus, proq; eius in reges meritis opes, resq; ipsas domesticas,
amicis tamen communers, ac si non lautissimas, profluentes tamen,
atq; amicorum usibus expositas. utimini ijs & hospitij iure, & lite-

rarum. Musarum enim hæc, idest Christi Optimi Maximi sunt munera. Nec uero hilaritudinem hanc in sene tam fortasse mirabimini (quanquam & senectus ipsa per se tristior est, & ego meopte ingenio minus sum iocis deditus, ac festiuitati) quam, ut arbitror, commendabitis, quod mortuo nuper Petro Compatre, quicum annos circiter sexaginta amantissime uixi, coniunctissimis uitæ studijs, ac laboribus, & lætor illum humanis his miserijs potius, quam molestijs liberatum iam esse, & me propediem iter idem ingressurum, frui-
turumq; eadem libertate, & otio cœlesti illo quidem, ac sempiterno. Sed uos ciuitates nam estis, & huc ad nos unde? S V. Mihi patria est Bergomum, nomen Suardino. huic uero Pæto, quo quidem aue merito gloriantur frequentissimum oppidum quondam Fundi, quos, ni displiceat, appellare ausim Varronianos, quorum in agris hodie quoq; extant hortorū eius uestigia, fama; sic teneat, testenturq; ædificia. Iter uero ē Roma susceptum est nobis, quo terram hanc uisceremus Sirenium prius altricem, posterius uero Musarum. P O N.
Amabo hospites per amœni, lenocinari ubi nam tam urbane didicistis, qui me & Sirenium commemoratione, & Musarum, ad uos amādos etiam non ante uisos nec cognitos, tam blande alliat. Et Sirenes illæ quidem loca hæc tenere, quæ, ut Cicero noster ex Homeri dictis tradit,

» Tum graue certamen belli, clademq; tenebant,

» Græcia, quam Troiæ diuino numine uexit,

» Omnia tum ē latis rerum uestigia terris.

Vel, ut Homeri uerba Poeticis sine numeris propiora reddā, sciebāt, quæcunq; in tera gererentur rerum plurimarum parente, atq; altricæ. Et Homerus ipse declarat eadem quoq; loca Musas incoluisse, cum illa ipsa Sirenibus tribuit, quæ sunt Musarum. Quorum enim numinum, nisi harum ipsarum est scire, quæ sit rerū, quæ in tera fiunt, geruntur, gignunturq; natura? Id quod apertius multo, ac luculentius Virgilius expressit, cum dixit.

» Me uero primum dulces ante omnia Musæ,

» Quarum sacra fero ingenti percussus amore,

» Accipiant, cœliq; uias, & sydera monstrent,

» Defectus solis uarios, lunæq; labores,

» Vnde tremor terris, qua ui maria alta tumescant

» Obijabus ruptis, rursumq; in se ipsa residant.

» Quid tantum oceano properent se tingere soles

» Hyberni, uel quæ tardis mora noctibus obstet.

V iij

Quæq; alia maximo à Poeta, tanta cum grauitate & uerborum, & sententiarum referuntur. Sed me fortasse ad hos ipsos congregatos prædia inuitant mea Virgilianis finitima. Cum etiam illorum cultrix Patulcis fuerit nympharum hortensium peritissima, cuius uiculus ipse hodie quoq; nomen retineat, meorum uero Antiniana, non tam hortensium deliciarum perita, quàm siue admiratrix, siue studiosa. Sed quid quod in hac ipsa Musarum commemoratione, uestrum utrumq; lacrimas uix tenere iam uideo? S V. Equidem ego, pro Poeta quoq; ut respondeam, ipso musarum nomine excitus sum ad lacrimas, Mariani heremitæ memor factus, qui nuper maximo cum desiderio Christianorum omnium, Italiaeq; præsertim totius, his in locis diem obiens, naturæ concessit. Dum Musas in ijs Christianas & colit uenerabiliter, & illarum secreta per diuorum templa, perq; ædium sacrarum pulpita mortalibus & enucleatissime aperit, & suauissime etiam decantat. P O N. Sistite amabo lacrimas, ac uiri potius manibus gratulamini, qui nunc coelestibus cum Musis arcana dei intropiciat, uel fruitur illis potius, eaq; Aegidio coniunctissimo sibi homini Musas per ipsas inspirat, quarum hic sacra Christiano etiam ritu, & pientissime colit, & decreta etiam elquentissime interpretatur, diuulgatq; inter populos, ut ea quæ nuper Lustricis diebus in conuentu innumerabili etiam cuiusquemodi generis mortaliū edisserauit, quæ nunc si retulerim (sat scio) non me exiguum uobis Mariani obitus solamen allaturum. nequaquam tamen ut quum assequi ac copiam dicentis eius ualeam, Siquidem sermo hic noster porticibus tantum assuetus est, paucorumq; confessionibus. Cum illius ex ore uideri possit scaturire fontis, fluminaq; ingentia demanare. Verum degustatione ut ex ipsa intellegatis, quem Marianus successorem reliquerit, quenq; sibi post illius obitum Christianæ Musæ antistitem cooptauerint. Dicam igitur, hunc quoq; fructum referendis ijs uobiscum et ipse collecturus, quod conceptum interim ex itinere, æstuiisq; pulueribus laborem ac molestim sedendo, atq; audiendo lenabitis.

Sermo Aegidij ad populum.

N equiūt o' uiri Christiani uetus illa philosophia, boni ipsius speciem intueri, uel bonum ipsum potius et summum, et consummatum. Qui ppe cum Christus esset neq; ab antiquis philosophis uisus, neq; ab illis aut auditus, aut cognitus. Ille nanq; ipse, ex illoq; perq; illum, bonū

existit ipsum, deq; illius fonte bonitas omnis manat, defluuntq; bo-
 norum omnium riuus. multo autem minus potuit ueritatem agno-
 scere, quando idem ipse Christus ueritas est, nec bonum aut ui-
 deri, aut intellegi nisi per ueritatem potest. Idem ipse igitur Chri-
 stus & ueritas est, & bonum, in eoq; utriusq; & ueri, & boni col-
 locata est species, ex eoq; et uerum demanat & bonum, ac per eum
 & ueritas ipsa agnoscitur, & boni ipsius natura qualis sit,
 quæq; etiã siue species eius, siue idea. Minime uero omnium, ue-
 rustas illa in tenebris constituta cum esset, uersari in luce potuit. Ve-
 ritas autem ipsa luculentissima cum sit, neq; quicquam aut sciri, aut
 intellegi nisi per ueritatem queat, sitq; ueritas ipsa Christus, nimirũ
 & lux ipsa Christus est. Idem igitur Christus & bonum & ueri-
 tas & lux est, idem quoq; & uita. Viuere enim uere dicendus is
 est, qui & solũ quidem, & semper est, qui autem est eiusmodi, sem-
 per uiuit, quoniam semper est. Cum cæteris quidem omnibus usq;
 ueniat, aut esse quandoq; cœpisse, aut aliquando contingat fore. Quin
 et quæ fuere, et quæ futura sunt, quæq; aliquando cœperunt, ab eo
 necesse est esse, utq; & fuerint & futura etiam sint ab illo, qui sem-
 per ipse quidem est, deq; eo tantum dici & recte, et uere quod est, po-
 test. Ille igitur ipse uiuere solus dicendus est, illi etiam soli uitæ no-
 men ascribendum. Quis hic autem nisi Christus est? qui cum patre
 quidem suo semper est, ad eum ipsum si respicias, sin ad homi-
 nes, & fuit cum patre ipso semper, & cum eodem ubiq; futu-
 rus est. At mortuus est Christus. nobis quidem, ac corpori mortuus,
 sibi uero nunquam. Qua enim uia moriatur qui ipse quidem uita
 est? quo etiam pacto extinguatur qui lux est? quo ue modo esse desi-
 nat, q; & solum & semper est? At pependit in cruce. pependit autẽ
 quia uoluit, uoluit uero quia bonus est. Quid hoc igitur mirum? quã-
 do ipse etiam bonum est, cum boni ipsius proprium sit benefacere.
 Quod nam autem beneficij genus conferri maius potest ab urbium
 rectoribus, ac populorum, q; ut pro eorum salute, uitam ipsi suam
 obiectent periculis? Atq; maius fortasse beneficium illud fuit uoluisse
 nasci, subireq; hominis manus, quàm mori, nam ex quo subire ho-
 minis conditionem uoluit, ut mortem quoq; adiret, par quidem fuit.
 quando hac ratione succurrere hominum generi maxime uoluit, neq;
 maius homo homini conferre beneficium potest, quàm ut uitam pro
 illo obiectet. Deus igitur cum sit ipse beneficentissimus, quo nullum
 profecto beneficentius sit, conferre in hominẽ manus decreuit. An for-
 tasse ut parum pius, ut generis hominum neglector, quorum quidẽ

esset amantissimus, quos ipse in lucem genuisset, quo vitæ fruerentur muneribus, eosdem pateretur à tenebris submergi, et sub morte perpetua laborare caligantes? Inter tyrannum quidem, bonumq; rectore, ac Regem hoc interest, quod ille asper, acerbus, insolens i subiectos est. incedit si patus satellitibus. nō patitur se ab illis adiri. insectatur illorum flagitia, non ut corrigat, uerum ut rapiat, torqueat, enecet. At hic & commonefacit errantes, & clementia in illos utitur, ac non solū in conspectum admittit, aditum ad se petentes, uerū & egrotantes illos uisitat, dolētes præsens solatur, aduersis in rebus corā et adhortatur, & illis adest, participemq; sese mœroris exhibet, ac molestiarum. At Deus optimus & principibus, & regibus omni genere humanitatis, beneuolentiæ, caritatisq; maior, ac potior est. Voluit igitur quo parte ex omni munus suum impleret, subire hominis officium, & ut homo quoq; inter homines uersari, caritatemq; suam, quo maiorem ostenderet, pati etiam illa quæ essent hominum. Quid tu hic oblatrabis o' ingratissime homuntio? An quod necesse esset Deum illa pati? In Deo tu ne mihi, eiusq; in uoluntate necessitatem præendis, qui nullis indigeat, nullā aut parem timeat, aut maiorem potestatem? Quam tu necessitatem deblateras? beneuolentia illa quidem fuit, pietas, amor, caritas. An Deos, patrem, filium, nepotem necessitas traxit pro Romano se ut populo deuouerent? An alios etiam cures, popularesq; inclytarum & urbium & populorum? amor mihi credite amor, & boni publica studium traxit illos ad mortem uoluntariam. Incurrit sponte in uenatoris spiculum lea, pro tutandis catulis, incurrunt sues, neq; omnes tamen aut sues aut lea, sicuti inter cures nec omnes quidem pro patria ruunt in ferrum, aut, ut Virgilius ait, pro libertate, sed optimus, ac generosissimus quisq;. Videlicet Deus Optimus Maximus pientissimus beneficentissimus uinci se ab optimo que patietur, cum ipse non cuium aut contribulis sit, aut æqualis, aut ut e' multitudine unus, uerum pater, educator, rector. Quid igitur de necessitate oblatras? quæ caritas quidem est, ac paterna etiam caritas, ac tanto etiam paterna affectione maior, quanto Deus ipse rebus omnibus præstat, nulliq; aut indiget, aut subiectus est, minimeq; aut præcaria eius potestas est, aut uicaria, sed omnium ut maxima, sic etiam arbitraria. At quis cogat deum humanas subire sollicitudines atq; affectus? nulla profecto uis, eadem quasi tamē Deū inducit caritas, quæ & hominem patrem familias induat, tranato mari, periculossissimis ex anclatis procellis, ac laboribus alijs, in Libyam enauigare ad gentes nationesq; prorsus ignotas atq; inhuma-

nas, quo liberos tueatur, locupletetq; rem familiarem. Paulinus Nolanus Episcopus mulierculæ commotus precibus, filium eius quo redimeret a prædonibus, in Africam profectus est. Videlicet ab hominione in hoc ipso officij genere, alijsq; pietatis, ac beneficentiæ Deus vincetur muneribus? An quem Deus ipse, effinxit hominem, quæ imaginem ac similitudinem referre sui ipsius in teris uoluit, quem animalibus præfuit cunctis, aspernabitur, eiusq; res negliget, contemnet, destituet? nec periclitanti ei succurreret, affretq; suppetias? Succurrit autem ei, & in Christo, ac per Christum. Credidit antiquitas omnis Palladem Iouis e capite genitam, quo numerum augeret dearum, perq; eam hominibus sapientiam ostenderet. non credes Deum ipsum, ac uerum Deum rerum, rerumq; creatorem omnium p Christum filium succurrisse mortalibus, in ruinam prolagentibus? p illius sapietiam liberasse ab erroribus, in quibus immersi erāt, restituisseq; in antiquam gratiam, per poenam ac supplicia? quæ ille uolens sciens, libensq; perpassus est. Credidit gens omnis, credidere feræ etiam nationes, atq; ex leges, e Deo genitos, qui insigni aliqua uirtute præditi essent. Potuit igitur uirtus aliqua rara quidem illa, atq; excellens id efficere, ut dii a cæteris illi esse crederentur. Tu uero in hoc hæsitabis, dubitabis, nullo modo credes, ut pro humani generis salute, Christus sit e Deo Deus, e luce lux, e salute ipsa salus facta mortalium. Credidit præcipue Aegyptus, Diuino ex afflatu puellas concipere, atq; hac ratione a Dijs & posse, & solere homines gigni, magni alicuius negotij ac boni gratia. Tu autem in tanta perditione mortalitatis uniuersæ hominum, non credes Deum eorum creatorem uoluisse illis prospicere? Hoc igitur inhæsitanter credamus. hunc Deum fateamur, ueneremur, colamus. huic consilia nostra omnia, actionesq; permittamus, Et quæ fides necesse est cunctis ut præsit disciplinis, eam religioni quoq; adhibeamus. sine qua nec ueritas nota esse nobis potest, nec boni ad nos pars ulla ptingere, nec tantis in tenebris lux certa splendescere, deniq; nec uitalis uita duci, cum alia ratione uita ipsa mors sit, mors uero omni e parte miserabilis, ac perpetua.

P O N.

Hæc igitur per Christianas Musas Aegidio Marianus cum diuis agens inspirat. Quo circa eius commemoratione desinite obsecro lacrimari, quin illi ipsi potius gratulandum ducite, quando consecutus est per mortem, quod uiuus per sudores maximos, plurimasq; uigilias assequi laborabat, Ac teræ quoq; huic gratias

agite, e qua mortalibus exuperatis laboribus in coelum euolauit. ubi sanctissimus cum uiris agens luce fruatur non solis quidē eius, mundum qui illustrat uniuersum, sed luce ea, quae ē Dei mente profundens sese, & fouet eos, quos ad se euocauit, et inuitat ceteros, qui Dei ipsius memores, lucem eius intueri uolunt, ac per eam tenebras mortalitatis effugere. Mihi quidem (nesciam fortasse an parum Christiano ē ritu, forsā & supra quam Christianum decet hominem) uenit in mentem, in Mariani memoriam hymnum ludere, inq; eius honorem decantare cum familiaribus, quem quia non displiciturum uobis intellego, referam in hoc praesertim otio. Is autem talis est.

- Qualis Alpei liquidos ad amnis,
 Siue Meandri uiridante ripa
 Concanit serum moriens, in ipso
 Funere cygnus,
 Talis ad plectrum, ad thyasos deorum
 Ludit in coelo Marianus, ipsa
 Morte uicturus Marianus, ipso
 Funere felix.
 Ipse sis felix, faueasq; nobis,
 Ipse ades fessis Mariane rebus.
 Tu preces audi miserorum, & iras
 Siste Tonantis.

Ego uero ornatissimū uiri, ita quidem mihi semper persuasi, & pene exploratum duxi, opinionē eā, quae a leuissimis quibusdā hominibus probata & culta inoleuit, de animorum deliquatione, nuperrime a minutissimis quibusdā Graecae philosophis, ac Cyrenaicae renouata. quae esset ab ignorantissimis Persidis, ac Iudae physiologis tum ob ignorantiam, tum ob uitae morumq; lasciuia multo ante excitata, cum sanctissima illa, uetustissimaq; immortalitatis opinio cum hominibus simul ipsis ab initio increuisset, quemadmodum & religio, quae nobis ipsis a natura est insita. Quae nam enī tā feragens est, tamq; moribus et cultu barbara? quae non in Dei cultum aut admittat tradita ab alijs, aut non & ipsa quoq; excogitet, quae ad deorum maiestatem colendam magnificandamq; conferre intellegat, et illorum cultu digna esse, sibi habeat persuasum. Memini Lucium filium uix quadriennem, in sinu nutriculae quiescentem animaduertisse per fenestram in clarissimo sole repente e coelo defluxisse pluuiam

pluviam grandioribus guttis, quæ a sole illustratæ mirifice splendebant, miratumque rem tantam aliquantum fuisse, moxque ad me conversum dixisse, An o' tata Deus illic est? A deo itaque a natura inest homini religio, ut quadrimus puer de cognoscenda Dei natura esset sollicitus, a splendore illo luculentissimo adductus, sibi ut persuaderet, Deum illic inesse. Ab initio igitur homines, post obitum optimorum siue Regum, siue civium, siue institutorum, siue etiam doctorum hominum, manes eorum venerati sunt, eosque inter diuos retulerunt, posueruntque aras illis ac tēpla, nec Græci id modo servauere, ac Latini, sed nationes (ut dixi) omnes, etiam feræ, atque immanes. Atqui hoc nequaquam fecissent, nisi apud eas immortalitatis animorum uigisset opinio, quæ quibus si defuisset, an sollicitari eos tantopere par fuisset in illis præsertim, quæ nihil ad ipsos attinerent? Nam cur obsecro introductum esset in funeribus, orare Deos pro mortuorum manibus, illorumque pacatione, atque accessu ad pios, ac felices locos, simul si cum corporibus et animi interissent? Vt igitur sanctissima, sic antiquissima etiam, ac naturalis est de animi immortalitate opinio, contra ut uiciosissima, maximeque profana, sic et nuperrima mortalitatis, habuitque ortum non a populo, rudioribusque hominibus, quod minus fortasse mirum haberi posset, uerum a perditissimis quibusdam literatis, qui et ingenio abusi sunt, et literis, non aliter quam qui gladium inuentum ad usum uiuendi, ac securim, et cultrum conuerterunt post ad rixas atque homicidia. Itaque et ingenio, et natura abutitur, ac dei immortalis dono, qui aliter de animorum natura sentit, quam illi ipsi sensere qui rerum origini propiores fuere, ab initioque et urbes constituere, et conuentus hominum, honoremque habendum decreuere sepulcris, prosequendosque funeribus mortuos. Equidem ego maximum semper impietatis esse genus duxi, inhonoratos præterire cos sine re, diem qui obissent. Cum uideam infestissimos exercitus post conflictus, cædesque teterrimas ac truculentissimas, sepeliendis mortuis indutiarum dies decernere. adeo quem in acie occidit uictor hostis, honorem post illi sepulture, atque inferiarum non denegat. Quocirca in bene constitutis et urbibus, et familijs, annua sacra statis etiam diebus, soluendis inferijs decreta sunt. quod quid est aliud, quam manifestissimus gentium quidem omnium consensus in declarandam animorum perpetuitatem. Nec uero commendandum, siquid pietas ipsa suaserit superstitiosius, quod tamen ratione corrigendum est, tamen si cum rusticanis, minusque ex cultis gentibus, ac populis agendum est fortasse minus ex culte, in sacrificijs ac solennibus pompis. quemadmodum

ACTIVS

Et in cultu corporis rei; familiaris agrestiore illo quidem, nec tam polito. Scripsit Augustinus libellum de cura erga mortuos adhibenda. quid ni uir ad hoc piissimum opus adhortaretur homines, et sanctus, et Christianus? qui sciret antiquissimum hoc esse, maxime; secundum naturam. At cum Anchise dixerit aliquis,

Facilis iactura sepulchri.

Nec uero nos accusamus, si quis honorem sepulturae neglexerit, quod fortasse ad modestiam referri debeat, sed et improbum et nefarium ducimus, qui quem debet, et prestare potest parentibus, cognatis, amicis honorem post mortem, aut omnino id noluerit, aut parum certe curauerit. Itaque Virgilius, ut fuit et ipse cum Aeneas suo pietatis studiosissimus, inducat illum aegerrime ferentem amici naufragium, his uerbis,

O' nimium pelago, et caelo confise sereno,

Nudus in ignota Palinure iacebis arena.

Videlicet propter non solutos illi honores funeris ac sepulturae. Quod seruandum eo diligentius suadeo, quod non exiguum sit siue argumentum immortalitatis, siue commune factio, cum ijs in sacrificijs requiem illis sempiternam et hymnis comprecemur, et obsecrationibus. Sed facessat nostra haec oratio, assurgamus; doctissimus uiris ad nos uenientibus, Francisco Puccio, ac Romano Thamyre, de; more porticum uisitantibus.

PONTANVS, PVCCIVS, THAMYRAS.

PON.

Et porticus uos nostra exspectat, magna cum uoluptate, et ego ipse aduenientes, uos Casinate ex agro sospites atque laetos amplector ex animo utrumque. Quid tu tandem Pucci inde noui, immo ueteris ad nos affers? nam Thamyram satis scio, eo in agro parum omnino esse uersatum. Dic igitur siquid uetustum, portici; hac in ipsa dignum inde affers. P. V. C. Afferro quod omnes quidem uno ore consentiunt, spectaculum quod hodie quoque illic extat, per breue tamen, atque concisum, Varronis esse monumentum, scriptum tamen nullum id indicat. Certi uero haberi illud tantum potest, quod Virgilius ait, Aruncos ita ferre senes. Si quidem oes in hoc conueniunt, et aues, et coloni. Illud autem delectaturum te admodum confido, quod nuperissimum quidem est, oraculum tamen quasi quoddam futurum honestarum literarum studiosis. Scis enim et ego ipse satis scio, una te nobis cum nec aut lacrimas tenere potuisse, aut gemitum, nunciato obitu Ga.

brielis Altilij, Pollicastresis antistitis, hominis tecum à puero educati in literis, uersatq; in disciplinis summo cum labore, et studio. Scis inquam non multis ante diebus eum obiisse, et clarum nostris in literis, et Christianis disciplinis excellentissime institutum. Referam itaq; de eo ipso, meaq; huic orationi, uel etiam iure iurando Thamyra hic aspiculari potest, quod de illo monachus nobis Casinensis retulit, singulari sanctimonia sacerdos, et uitae simplicitate inter monachos ipsos notus, ac uenerabilis. Is igitur, facta re diuina, cum honorem in secessum nobiscum deambulans, utrunq; nostrum perduxisset, ita quidem aggressus est. Ego uero o' filij, ni Dei flagellum time-rem, ab his abstinere dictis, parcereq; huic sermoni. siquidem nūtius hęc magis quam enarrator aliquis, uobis trado, supplicijs quidem acerrimis silentio meo propositis ab eo ipso, qui hęc ut referam uobis, iniunxit. Dormienti mihi matutinum sub tempus antistes asstitit, humana quidem maiestate augustior, litum præferens, in meq; intuens inquit. Rerum atq; hominum pater Christus te ut adirem iussit, a somnoq; excitarem, expergiscere igitur, ac peracta prius re diuina, illos adi, uestrum utrunq; significans, et nominis simul et patriæ, unde oriundi estis, admonens. quo circa hęc illius ex ore uobis affero. Si significare deum, sibi parum placere, abuti uos oratione, nugis tantum, fabellisq; inanibus decantandis, satis esse luisse uos in adolescentia, in ipsoq; ætatis flore, cæterum ut herbæ, ut arbusculæ e floribus postmodum fruges proferunt, eadem uia, ac multo etiam maiori studio (quando ratione quoq; præditi estis) post lusus, iuuenilesq; delicias, fruges afferre uos oportere, easq; diuinis hominum ingenijs coelestibusq; donis cōuenientes. Declarare itē, Musas quas uos appellatis, eas pietatem esse, ac religionem, Christum ipsum deniq; hunc igitur colere uos iubere. in eius honorem Musas uestras, idest orationem tantam cum excellentia uobis concessam, conuertere. Quod ni fecissetis, litum extulit, tanquam eo uos percussurus, atq; irato similis abiit. Ego somno solutus, maximoq; horrore exterritus, ad aram statim profectus sum, ueniamq; a Deo precatus, ea quæ et uidi et audiui iussus ad uos defero. Hęc monachus. TH A. Quin et illud etiam addidit, uti eadem ipsa literatis omnibus dicta, ac mandata esse putaremus, Idq; etiam teneremus, quemadmodum nascentibus nobis religio statim comes adderetur. sic præstandum esse, religio ut eadem comitaretur etiam morientibus. P O N. Equidem ego o' Thamyra cum rerum naturæ ordo mirificus sit, magisq; mirari illum possumus, quam ingenio omnino assequi, arbitratus sum semper, ac præ-

comperito duxi, diuinam illam cumulatissimamq; bonitatem, quæ in Christo sese paterna cum caritate ostendit hominum generi, multis quidem ac diuersis modis sese aperire mortalibus, quodq; res hæ inferiores, quæq; naturales dicuntur a physis, æthereis ab illis commotionibus temperentur, non exiguam quidem homini cum illis esse cognitionem, quam per ipsam fabricator ille omnium, moderatorq; ac rector Deus multa bonis præsertim uiris, nec raro etiam peruersis, emendandorum ipsorum gratia, & significet & portendat, præcipue autem, humanis quiescentibus curis, atq; inter dormiendum. ut aliquando dii ipsi nobiscum perinde ac humano assumpto ore loqui uideantur, unde oracula sunt a prudentibus quibusdam dicta. Ne uero autem in enumeratione oraculorum ipsorum, antiquitatisq; testimonijs uos occupem referendis, de me ut loquar, ego ipse ita sæpe dormiens commonefactus sum, ut quæ pericula nec ante timuissim, neq; prius agitaßem animo, uigilans postea tutus, liberq; commonefactione ex ea facile præterierim. Sunt qui ad naturam hæc omnia, atq; ad curas ipsas nostras diurnasq; ad actiones referant. Ego uero quæ ad diuinitatem pertinent, nesciam quomodo naturæ huic elementari ascribam. Quid enim in se habet diuinum aut sanguis, aut pituita, aut utraq; bilis? aut quatuor hæc simul etiam suos pnumeros, atq; ad amuissim concreta? quippe quæ ne coire, aut concrecere una quidem possint, præter quam ætere informante, æthereisq; agitationibus, quarum profecto cognitione, & quadam quasi contagio Deus ipse utitur, in hominibus commonefaciendis. At dicis unde nã species illa Polycaestrensis antistitis tam cito, ita repente informata extitit? eadem profecto & ratione, et uia, qua mens nostra, triangulum, pyramidem, syllogismum, suis e partibus informat, colligitq; perfectum undiq; illum atq; absolutum, qua lignarius faber et arcam et scrinium mente ipsa concipit, qua etiam pictor, sculptor, conflatior imaginem. Quod igitur mens hominis in se ipsa præstat tam facile, non poterit ætherea illa præstare cognatio, ac uis, rebus nostris prospiciente Deo? inq; quiescentis hominis mente informare imaginem humanæ similem? quæ futurorum nos tandem admoneat? Quod si æthereis a magistratibus inferiores quidẽ res temperantur, nimirum illi ipsi magistratus sciunt, quæ insitutum ipsi agitent, perinde, ut artifices minime ipsi ignorant, quid animo conceptum habeant, quidq; etiam apparent. An non sæpenumero ratione hac clades urbium, calamitatesq; populorum sunt ante uisæ, ac longe etiam prius, quam euenerint, significatæ? At non omnibus hoc contingit hominibus. Neq;
omnibus

omnibus etiam teris omnes contingat ferre siue arbores, siue herbas, aut fruges. perindeq; ut latet modus hic, neq; omnino compertum est, qua uia hoc ipsum contingat in tereno solo, sic neq; palam est nobis, quo nam modo, cognatione ex illa ætheria hæc ipsa usu ueniât dormientibus, ac nonnunquam etiam uigilantibus. eueniunt tamen. Itaq; dum ad naturam cuncta referimus, naturæ ipsius partitione parum recte mea quidem sententia utimur. cum alia quidem elementaris sit, eaq; sublunaris, uaria, inconstans, dubia, seruitio assue ta, atq; in interitum prona, alia ætherea, immortalis, atq; in imperio constituta, tamen & ipsa quoq; corporea, & si nullis casibus, nulliq; corruptioni obnoxia. Est item & alia omni profecto concretione corporeaq; conditione libera, immortalisq; ac Deo ipsi tantum uacans, quippe quæ diuina illius luce tantum fruitur, ministerijsq; ab illo distributis solummodo adest, atq; intentæ est. Nec nos pudet, qui quidem ignoremus qua uia trahatur a magnete ferrum, uelle naturis illis præscribere, ac præsertim incorporeis? At dicet quispiam, trahit ferrum magnes ab insita ui, quasi uiribus suis careat, multo quidem præstantioribus nulliq; corruptioni addictis tum ætherea illa natura, tum etiam alia illa excellentior incorporea quidem imperioq; ornata, mundi; totius gubernaculo præfecta ac ministerijs. Vsu uenit igitur in hac ipsa naturæ perscrutatione non paucis philosophantium numero, quod uel etiam plurimis in agricultura exercitatis, dum agro tantum stercorendo intenti, nec seminis animaduertunt naturam, nec cæli ac regionis, quorum primæ fere partes habendæ sunt. Obsecro uos uiri optimi, mane oriente sole, nonne statim lux ipsa puncto temporis dispersa, cælum hoc uniuersum irradiatione sua illuminat? Atqui lux a sole existit, sol uero ipse corporeus est, quod oculi ipsi sentiunt. potest igitur e sole profluens lux tenuitate sua, incomprehensibiliq; illa celeritate eodem si mul puncto, tantam aeris, maris, terræ uastitatem illustrare, nec tamen poterunt eodem ipso momento ministri illi diuinæ maiestatis uel supremo ex æthere ad nos euolare? incorporei ipsi, neq; ut solaris lux e corpore eiaculari? qd non miraris in candela a te ipso accensa, in Deo id miraberis? cælestibusq; siue substantijs, siue ministris? At dicet quipiam, neq; Dei est laborare, neq; occupari in negotijs. O' ruditatem insulsiſsimam hominis, qui Deū ut hominem metiatur, ut operarium aliquem, ut redemptorem opificem. Nihil agit prorsus Deus, nihil omnino laborat, cuncta tamen agit, moderaturq; ac regit omnia, nullumq; inde laborem sentit, ac si non sit in assiduo cælum motu, nul

Lam tamen inde defatigationem agnoscat, licet corporeum, licet im-
 mensum. Tu uero Dei super defatigatione tantopere quidem sollici-
 tus es? Igitur in natura omnia qui reponunt, eadem illam si, qua de-
 cet, ratione contemplantur, desinerent profecto tam esse, quam cer-
 te sunt pertinaces, utq; uerius dicam, proterui. Ad hæc quid ignorā-
 tius, rationeq; utenti indignius, quam inferiori huic naturæ tantū
 tribuere, cūq; ex toto incumbere, de superiore uero illa, nullo pror-
 sus modo cogitare, nec quam omnes quidem debemus, habere ratio-
 nem? ut per superbiam quidem ignorantiamq; dignitatem ei suam,
 suasq; & partes uelimus per improbitatem adimere? Nos igitur an-
 tistitis Altilij monitis, quod uos rogo hortorq;, obtemperantes, ita
 quidem uitæ transigamus reliquum, ut quoniam in maturitatem se-
 ges nostra iam intendit, frugem eam studiorum nostrorum, oratio-
 nisq; ipsius, qua hætenus in flore quidem usi sumus, in usum, com-
 moda q; afferamus illorum maxime, quos ad hæc ipsa studia scri-
 ptis nostris, multiplicibusq; laboribus, ac uigilijs iuitamus. ut nec eos
 pœniteat inutationis, nec nos uigiliarum pigeat, incoeptiq; tantopere
 laboriosi. Quid enim laboriosius, quam in eloquendi materia uer-
 sari? quæ tametsi communis atq; exposita est omnibus, in ea tamen na-
 tiones quidem plurimæ mutæ sunt, cæteris autem siue populis si-
 ue gentibus pauci in ea admodum ita clauere, ut sapientiam qui-
 dem nescuerint cum dicendi arte, ac scientia. P V C. Nos quidem
 bone senex oratio hæc tua, quam Oraculum ipsum, non minus in-
 cendere ad dicendi frugem, ad quam ipse hortaris, iure suo potest.
 quando iniquitate temporum factum est, plurimis, ut etiam seculis
 dicendi laus a disciplinarum cognitione seiuncta fuerit, cum antea
 quidem nemo doctus, quin idem quoq; esset eloquens. Sed eloquen-
 tiæ studium post Romani imperij declinationem prorsus interijt,
 uixq; Grammaticæ ipsius persistere uestigia, cum tamen disciplina
 ipsæ in honore essent habitæ, id quod Physicorum Theologorumq;
 multitudo, quæ post Boëthium extitit, planè declarat, tum in Hispa-
 nia, tum in Gallis, britanjsq; ipsaq; in Germania. Qua quidem de
 causa haud ita mirum uideri debet, eloquentiæ si defuere studia.
 Tamen & spes est breui futurum, ut eloquentia cum doctrina tum
 naturali, tum diuina in gratiam redeat. Cum minime per te stete-
 rit Ioniane, quo minus moralis cognitio Latinis fuerit literis illu-
 strata, fideraliumq; rerum notitia, quam pluribus etiam uolumi-
 nibus ita complexus es, ut siderum effectiones cum physicis etiam cau-
 sis coniunxeris. Nec defuere etiam aut defunt, qui e Græco multa

in Latinum sermonem transtulerint, maxima etiam cum dignitate, atq; ornatu. Reliquum est igitur, exemplis ut ijs, atq; adhortationibus non minus quam oraculo ipsi Altiliano satisfacere studeamus. Tu uero quid ad hæc Thamyra? THA. Magna & me quoq; spes tenet breui fore quod dicis. cum Græcos uideam tum Aristotelis, tum Platonis libros uersari in philosophorum nostrorum manibus, antiquasq; illorum interpretationes aut passim abiectas, aut parum omnino placere, utq; alios taceam, nonne Aegidius noster magna cum consecratione heremitarum suorum totus Græcis est literis deditus? Sunt ex alijs quoq; sacerdotum siue ordinibus, siue seclis non pauci, qui eadem & ipsi delectatione, studioq; teneantur. Sed nos o' Puci ita quidem confessionis huius memores esse oportet, ut quæ porticus ipsius lex est, eam cum primis sequamur. quippe cum differendi locus sius sit cuiq; relinquendus, tuq; ipse iam uideas, dū hæc a nobis differuntur, plures interim conuenisse, & ad dicendū, & ad quærendum, quod ex uultu quidem intellego intentissime paratos. Quamobrem ordienti iam Carboni, ut Musarum sacerdoti ore faueamus. Sic enim antiquis a sacerdotibus in sacrificijs, silentium olim imperabatur.

Hieronymus Carbo, Pucius, Thamyras.

HIER.

Principio sedes apibus, statioq; petenda,

Quo neq; sit uentis aditus.

Huiusmodi exorsus est principio Virgilius, cum de apium rebus naturaq; esset præcepturus. Mirum est autem unde cœperit, & quæ sit a re auspiciatus. Videlicet & prudens Poeta, & cautus habebat ante oculos q̄ imbecilla esset apium natura, quodq; in condenda illarum urbe potissimum erat inspicendum, locus ut is eligeretur, qui incolentium uitæ esset præcipue accommodatus. Idq; & prudenter, & apposite, & secundum naturam. Sed quid quod in primo libro qui est de segetibus, ab ipsa statim aratione cœpit? nec aut quæ esset natura soli, aut quæ regionum, ante considerandum admonuit? cū præsertim genere in hoc scripti, quod didascalicum Græco nomine litteratores nostri uocant (Pertinet enim ad erudiendum siue audito rem siue discipulum) ab initijs quibusdam etiam remotioribus authoribus quandoq; incipiant. Nonne Ouidius cum de mundi esset constitutione locuturus, a re etiam incomperta exorsus est?

Ante mare, & terras, & quod tegit omnia cælum.

X ij

¶ VNUS erat toto naturæ vultus in orbe,

¶ Quem dixere chaos.

Itaq; dum hæc considero, ignorantia me ipsum et auso, et damno. Cum mihi ipsi hac in parte nullo modo satisfaciam, ac præsertim uideam Iouianum, qui conciliationi huic nostræ præsidet, locuturum de Citriorū natura, ut de arbore peregrina, ut de cultu eius à nemine tradito, coepisse à loco unde in Italiam aduecta fuerat, ac de arboris ipsius primordijs, quanquam fabulose, Poetico tamen more tradidisse, ne ante de cultu eius præciperet, quam quæ et qualis esset arbor, ostendisset. Quo circa ad te quidem me conuertam, o' Thamyra, siquid à Iulio Pomponio, cuius auditor fuisti, et cultor, ad te item Francisse Puci, cuius erudimenta illa Grammatica fuerunt sub Politiano, quos et rogo, et obsecro, ne inuideatis nobis, siquid inquam ab excultis illis uiris habetis, quod ex eorū sententia affirmare possitis, in re mihi per q̄ difficili, uobis uero, ut arbitror, nec dubia, nec inuestigatione uestra indigna. THA. Mihi quidem, et si Pomponius et diligens fuit, et cultus in explanandis Poetis, per multa q; quod mercatores sunt soliti in explicandis mercibus, quasi peregre à se quidē aduecta ipse exponeret, non tamen in mentem uenit in interpretandis illū georgias, in eiusmodi quæstionem unq̄ incidisse. nesciam tamen an ne aliquid Pucius habeat hac in parte de Politiano quod referat. P V C. Neq; ego quidem memini quippiam ab illo explicatum, itaq; tuam ipsi potius quæstionis huius Hieronymi solutionem expectamus. HIE. Atqui provincia hæc prorsus tua est Puci, his in rebus annos tam multos qui uersere, summa cum autoritate et gratia. P V C. Quod et anni mihi tribuunt, et continuata his in studijs opera, id à me uel extorquere exhortatio Hieronymi potest tua. Quo circa tua ista siue exhortatione, siue uoluntate commotus, dicam ipse quod sentio, ac pro mea quidem libertate, si tamen data prius atq; accepta fide Thamyra tantūdem et ipse post præstiterit, nam et ratio illa nondū à Grammaticis prodita est, cur maxime tum Lucretius, tum Virgilius et principia librorū, et exitus tanta cū incunditate, ac uenustate fuerit uterq; complexus. THA. Do fidem, nec me poenitebit promissi. P V C. Hac igitur conditione meam explicabo sententiam. Instituentis, et in præcepta redigentis materiam aliquam à se susceptam officium uideatur, primo loco considerare ipsam ante præceptorum traditionem, rei ne cuiuspiam sit auditor admonendus, quod Virgilius præstitit in rebus apium, cum primum, ac præcipuum in ea præceptione sit

locus ipse idoneus ac per appositus, praestitit & hoc de vitibus atq; arbutis locuturus.

Principio arboribus varia est natura ferendis.

Nec imitator eius Columella a magistro suo recessit, cum praecepturus de colendis hortis praemisit,

Principio sedem numeroſo praebeat horto

Pinguis ager. —

Atq; haec quidem ratio tanti uideri potest, ut ante arationem faciendam a Virgilio monefaciendus esset auditor, obseruanda naturae agri, ac soli. Verum ut fuit scriptor ille et in praecipiendo solers, & in obseruandis rebus diligens cum uideret agrorum studium esse in Latio, totaq; Italia celebratissimum, neq; ab agricolis ipsis ignorari agrorum naturam, neq; etiam quae coeli uis esset ac regionis, praetermisit sponte id quidem, quod illis arbitraretur obseruatum, coepitq; non ab obseruatione terrae, id est ab agri natura sciscitanda, sed ab actione ipsa ac si ab eo non ageretur cum imprudente agricola, sed experiente, ac probato, cuius ipsius operam diligentem, ac minime ignauam exigeret, ut post cognitionem eam, quam de agri natura haberet agricola, mature facto opus esse sciret, essetq; cum primis temporis studiosus. quippe cum primo loci, dein temporis et cura habenda est et ratio. Itaq; et arationis ipsius initium uer constituit, nec tamen omittit in tradendis post praecipis, naturas quoq; terrarum ac qualitates ostendere, et quae etiam uia id esset assequendum, diligentissime aperit. Nec uero uos moueat, quod a medijs fere nonnunquam rebus Poetae ipsi ordiantur, cum id sequendum uideatur in alio dicendi genere, ut in enarrandis bellis, explicandisq; rebus gestis, minime tamen in genere didascalico, quod totum in tradendis uersetur praecipis, erudiendisq; auditoribus. Quid igitur mirum, exordium esse Virgilium ab actione, id est a diligentia, quam in agricola praecipuam exigit, quando in agro colendo, ut ipse ait, nihil unquam exhausti satis est. H I E. Dici uix potest quod me ratio ista delectet, quod etiam uideatur omni e parte commendanda. Tu uero quid ad haec Thamyra? T H A. Et mirifice probandam eam iudico, & ad praestandum promissum me me accingo. Poetae officium, ni fallor, tribus in his praecipue uertitur, ut doceat, ut delectet, ut moueat. quae tametsi diuersa uideri iure debent, ut quidē sunt, tamen et dum docet quippiam, & dum mouet, necesse est ut tunc etiam delectet. quoniam enim modo auditorem aut docebis ipse, aut mouebis, ubi oratione uteris inerudita, incompota, male conglutinata, uerbis in concinnis, gestu aut ridiculo, aut horrido, uoce raucescente, & dissona?

ut opus omnino sit, scriptorē praeipue memorem uenustatis esse, atq;
ornatus & gratiae. Virgilius igitur, ac Lucretius, quo auditorem ad
se raperent, ab ipso statim initio usi sunt principis maxime iucundis,
ac festiuis. ne ue satietas quae inter narra- dum, docendūq; solet obre-
pere, in discessu auditorem comitaretur, exitus quoq; librorum maiore
etiam festiuitate condiuere, lusibusq; referere iucundioribus. Videas
itaq; eosdem & ludere, & lasciuire, totosq; in eo esse, ijs ut lusibus
in initio auditores trahant ad ea libenter audienda, quae ipsi sunt
praecepturi. In exitu uero, & tanquam in peroratione id studere, ne
discedentes satietate ulla teneantur, immo uero ut & hilaritatem se-
cum in domum ferant, & animum illorum memorem, quae summa
cum iucunditate uel audierint, uel fuerint etiā admirati. Quid enim
magis admiramur, quam rem uel magnam uel exiguam cum uenu-
state lusam ac lepore & comitate? Videlicet redeuntibus nobis domū
a conuiuijs non et fistulae comitantur et tibiae, quo satietas nulla sen-
tiatur e coenis, nullaq; post coenas tristitia? Magno igitur cū artificio
& Virgilius et Lucretius haec usurpauerunt, quorum exempla stu-
diosissimus quisq; Poeticae praeponere sibi ante oculos debeat.

Marinus Tomacellus, Franciscus Aelius, Tristanus Caraciolus.

MA.

Ego uero Hieronymus Carbo facile passus sum, te praeter Altilianū ora-
culum aliquantum extra aciem progressum esse, propter aetate in qua
ipse constitutus es, multo autē facilius patior, quod uetustissimi Poetae,
quos sacerdotes uocauit antiquitas, multa tradidere monumentis, quae
Christianis sine rebus admodū et similia, qualia sunt, quae ab illis de
secessu Elysio, a nobis uero de Paradiso dicuntur. Quocirca Franciscus
Aeli, uertor enī ad te, q̄ studiose in ijs adolescens, perq; et diu uersatus
es, quale illud sit, quod ab illis de Elysīs proditū est locis, ita nobis ape-
rias, ut cōparare rebus id nostris ualeamus. A E L. Faciā id libēter
tuo praesertim rogatu, nec minus ut uia quoq; monstrē iuuentuti, dum
illa legunt, qua nā ea ratione, nostra ad haec conuertat. Duplicē esse
prisci illi hominis uitā arbitrati sunt, et quae duceretur cū corpore si-
mul ab animo, et qua animus ipse sine corpore frueretur, nā nefaria
haec de animi interitu opinio nō dū a sceleratis, atq; impijs qbusdam
uiris fuerat tāta cū improbitate suscitata, ut uitae qdē genus alterum
propter corpus tū sensibus indigere uellet, tū alijs corporis ipsius in-
strumētis, alterū uero cū animus se a corpore seiunxisset absolutū,
liberum, omniq; corporea necessitate uacū. Quocirca q̄ diu animus
ipse corpore cōclusus teneretur, tanq̄ illius arctaretur uinculis, ueluti

in carcerē coniectum, minime uagantē aut liberū esse iudicabāt. post quā uero à corpore separatus esset, liberū tūc, ac sui prorsus iuris esse etiā. Hæc itaq; ipsa illa eius libertas, campi sunt Elysi. in quibus ipse post solutū carcerē, pro insita ui, naturāq; felix, ac sorte sua cōtentus diuersaretur, q̄ diu enim à corpore tanq̄ compeditus teneretur, nec iurisdictione tū sua libere uti eum posse, nec quæ secum attulisset bona, illis pro diuinitate ac iure suo frui. Itaq; uitam quæ ab ortu ducere tur ad obitum, seruilē esse, ac carcerariā, quæ uero post obitum, bonis q̄dē illā uiris beatā contingere, improbis uero miserā. Vt palām qui dem facerent, eandē Deū sequi rationem in gignendis hominibus, quam prudens sequeretur paterfamilias in locandis operis ad agrū fodiendū. nā & instrumentum illis præbet ad fodiendum, & quid illos ipsos facere uelit operarios & uerbis declarat, & exēplis etiā commonescit. q̄bus nauatā post operam, mercedem cuiq; suā distribuit, commendatq; officium eorum q̄ probe, q̄ uero improbe rem administrarint de mercede ipsa detrahit, affiatq; eos ignominia. Itaq; merces eorum ac præmiū qui animum pie recteq; coluissent. Elysius putabatur secessus, in quo is perpetua frueretur beatitudine. At qui corporeis addicti lenocinijs, degenerare à natura sua animū propter corporis contagionē passi essent, eos relegabant ad loca cœnosa, tetra, caligantia, delectationē oī uacua, æthereisq; à regionibus remotissima.

¶ Quippe quæ etiā nouies Styx intersusa coeret. Habes Marine qd sacerdotes illi Musarū sentirent, et quas Elysiās esse amœnitates ducerent, cœlum uidelicet, ad quod patere reditum bonis arbitrarentur uiris post mortem, malos contra ab illo arceri putabant, cœlestiq; ab secessu eiectos, extoresq; in hac elementor fecē sordescere, perpetuoq; in cruciatu agere, luereq; ante actæ uitæ meritis pœnas. Qua autē uia hæc ipsa Christianis accommodari rebus queant, Tristanus hic, cuius dicēdi fors à me secunda est, facile qdē ostendet, quiq; et qualis etiam Christianus sit Paradisus, Christiano etiā sermone edocēbit.

TRI. Ad rē me nō inuicundā inuitas Aeli, difficilē tamē explicatū propter uerba, quæ diuinis rebus parū qdē proprie accommodentur. cū ea ipsa humanis q̄ diuinis explicādis aptiora sint. magisq; appositā. nec nos de Deo cū differimus, alijs quidē uerbis, q̄ cum de homine et loquimur, et disputamus. Cæterum conabor si non explanare, saltem innuere, qui nā hic sit hortus, quem Christianis suis Deus incolendū, atq; inhabitandū post mortem cōstituerit, nā Paradisus hoc ipsum sonat. Quō circa æquis animis, audite balbutiētē hoīem, magisq; pro dignitate explicantē rē ipsam, quæ mihi ē cōuētus huius lege, institu

tisq; demã datur. Principio q; rebus noĩa indiderũt, blãdioribus quã
 dã uocibus appellauere, ueluti de quo nũc agimus, Paradisum, ut blã
 dimento ab ipso appellationis homines ad eas res amandas magis, ma
 gisq; allicerentur. Nãq; ut nostri loca dixerunt amœna, quod ea sua
 pte natura sine aliquo humani cultus munere aut opera nos trahere
 rent ad se amanda, inuitarentq; amœnitatis tantum gratia, sic Græ
 ci scriptores, quod horti maxime delictiis, atq; ad oblectandum
 idonei, cœlestem illam sedem *παράδεισον* nominarunt, in
 qua tanquam in hortulis, hortensibusq; in delictiis, sanctorum ac pro
 batorum uirorum animi conquiescerent, uel summo illo bono po
 tius fruerentur, & in ea quidem luce, quam irradiatione sua Deus
 ipse effundit, nequaquam uero ut sol, aut e stellis aliqua, sed ut qui
 & solus est, & pater omnium, & a quo lux quidem omnis eluce
 scat, non qua ratione aut sol ipse illustrat quã intuetur, aut sidera.
 quippe quorum illustratio oculis percipitur, indigeatq; elementari
 bus adminiculis, in hac præsertim mundi parte, quã tera dicitur,
 sed qua mentes beatissimorum fruuntur numinum Deo administrã
 tiũ, quãq; Deo ipsi sunt proxima, neq; ad eã pfrũdã, corporis sit
 opus articulis, sed naturali illa tantũ animi diuinitate, atq; opera, pa
 rũ tamen recte dixerim operã, quando nullus in ea re labor est, nul
 la agitatio, aliud tamen uerbum minime habeo, quod hoc ipso sit ac
 commodabilius. Animus igitur mensq; ipsa suapte quidem opera
 Deum agnoscit, suapte Deum natura introspicit, suapte penetratu
 diuinam se ad lucem, Dei ipsius munere insinuat, Deiq; aspectu frui
 tur. quã quidem ipsa fruitio Paradisus est. Hęc immortalitas, hęc
 beatitudo, humanorum hic officiorum, piissimarumq; actionum si
 nis. ultra quem nihil est, quod expetatur, nihil quod mens nostra
 extra eum inquirat, nihil in quo præter ipsum, aliud quippiam re
 positum intellegat, expetitione ac fruitione ipsa dignũ, cum in eo col
 locata et pfecta sint oĩa. Nãq; ut nihil est supra Deũ, supraq; eius ma
 iestatem, sic res est nulla, quã ante Dei fruitiõnem, supraq; eius no
 titiam alicuius habenda sit momenti. cum in eo ipso pfrũdando o
 mnia sint reposita, eãq; perquam pfecta & consummata. Hic est igitur
 Christianorum Paradisus. Elysiis delictiis similis, in quo tamẽ
 nec incolentium animi lacte uescuntur, ac melle, sed eo tantum li
 quore, qui nec aut capellarum manet ex uberibus, aut solarium e
 radiorum subleuatione, terenisq; ab exalationibus, nocturno sub
 tẽpore liquecentibus, sed Dei tantum de luce fulgentissimoq; eius dif
 fundatur aspectu, mentes irrorans intuẽtiũ. de luce inquã manat, ac
 liquecat illa, quã nec oculis perceptibilis est hominum, nec affatu

explicabilis, nec mentis ipsius, licet æthereæ immortalisq; diuinitate concipi omnino queat, nisi quod Deum qui uidet, omnia quidem uidet, quiq; eius aspectu fruitur, nihil est quod deesse illi uere possis dicere, nihil est quod ulterius aut expetendum ab eo ducas, aut desiderandum. Exigis fortasse Marine fruitionis huius locum. Quis quæso in tanta cœli vastitate, mole, infinitate locum ipsum præscribat certum, definitumq;? nam decretum esse ipsum quidem, ac sanctum, quis dubitet? qui ordinem Dei, rerumq; ab illo creatarum, omni e parte perfectissimum, maximeq; sibi constantem intueatur, ac consideret. Satis itaq; esse hominutionibus nobis debet, metiri illum animo, nec spatio finiendum ullo ducere, uerum ab diuina tantum luce, diuiniq; aspectus fruitione terminandum. Hæc ego uestro ex imperio Marine, atq; Aeli. Vrna ipsa de reliquis cōsulēda uobis est.

Pontanus. Petrus Summontius.

P O N.

Lætatur in cœlo, ut arbitror, nunc Altilius, exultatq; inter beatissimos spiritus, cum intellegit in hoc confessu, & pie cum Christo agi, & suis piissimis monitis obtemperantes nos esse. Vnum credo illi dolet, si dolere eum fas est dicere, quod in tanto conuentu, Actij locus sit uacius, uoluntarium ob exilium dum Federicum Regem Neapolim relinquentem, proficiscentemq; ad Ludouicum in Galliam, accepta ab illo fide, beneuolentiæ tantum gratia sequitur, ac gratitudinis. Sed Altilius consolatione nulla quidē indiget cum Dijs agēs. Quod uero ad nos ipsos attinet, hominis maxime ingeniosi, & docti quis nostrum non angatur absentia? Verum Musis ipsum comitantibus, & illi nihil prorsus timendum est, & nobis ipsis desiderio absentis eius temperandum, in re præsertim uoluntaria, & homine generoso digna. Tu quid ad hæc Petre Summonti? P E. Me uero sollicitat eius imbecillitas, cum sæpicule quidem laboret de stomacho. Sed ipsa forte peregrinatio, cœliq; uarietas, ac terarum, robur illi adiungit, quod fore quidem non despero. Quod uero ad animum eius ac consilium spectare potest, uehementer me hortantur uersiculi eius, quos discedens ipse in puppi constitutus, quasi Nereidibus audientibus, ac locorum nymphis, decantauit, quorum ipsorum recitationem non temere recreamentum arbitrer quasi quoddam quæstionum haud multo ante explicatarum, nec paruum quoq; momentum allaturā absentiae eius desiderio moderādo. Sūt aut uersiculi huiusmodi.

- ” Parthenope mihi culta uale, blandissima Siren,
- ” Atq; horti ualeant, Hesperidesq; tuæ.
- ” Mergillina uale nostri memor, & mea flentis

AEGIDIUS

- 11 Serte cape, heu domini munera auara tui.
 12 Maternæ saluete umbræ, saluete paternæ,
 13 Accipite & uestris thurea dona focis.
 14 Ne'ue nega optatos uirgo Sebethias amnes,
 15 Absentiq; tuas det mihi somnus aquas.
 16 Det fesso æstiuas umbras sopor, & leuis aura,
 17 Fluminaq; ipsa suo lene sonent strepitu.
 18 Exilium nan sponte sequor. fors ipsa fauebit.
 19 Fortibus hæc solita est sæpe & adesse uiris.
 20 Et mihi sunt comites Musæ, sunt numina uatum.
 21 Et mens læta suis gaudet ab auspicijs.
 22 Blanditurq; animi constans sententia, quamuis
 23 Exiliij meritum sit satis ipsa fides.

Hos ille abiens confirmato admodum animo, uultuq; quàm maxime
 hilari pronuntiabat, quem nos ut amicum, ut Regem sequentem suū
 & bonis prosequamur omnibus, & Deos illi propitiabiles, bene pre
 cemur. Cæterum ut a quo tua Iouiane cœpit, ad eundem quoq;
 Altitium mea conuertatur oratio, non' ne existimas cum bonis illū
 Genijs, qui pie, percolenterq; morientibus adesse solent, astitisse mo
 rienti nuper Elisio? quem tu ita qdem solatus es, sic hominem confir
 masti, tale illi robur addidisti, ut astantibus honestissimis uiris, sacer
 donibusq; maxime uenerabilibus, ipse sublata uoce diceret, Mori nec
 deprecor, quando tu me ad mortem tam confirmate adhortaris, id
 est ad perfruedam uitam, sempiternam illam quidem, ac bonis uiris,
 quiq; pie uixerint, cum djs ipsis communem. Hæc ille moriens di
 24 ctabat, uersabatq; in ore. Vixit pius, mori pius, nō eo tamen sensu
 quo ab authore suo uersus ille pronuntiatus est, sed quod qui bene ui
 xisset, ac pie, & bene & pie eundem quoq; emori contingeret. Et
 Gallutius quidem Elisius sic e' uita discessit, ut amicus desiderabilē
 reliquerit sui ipsius memoriam.

Pontanus. Chariteus.

PON.

Ego te Charitee, quod diutius missitantem intueor, quo nam missitatio
 ista euadat tua, uel auenter uidere expecto, ni res fortasse uxoria ne
 gotium tibi afferat, in re præsertim familiari, ac molestiarum ple
 na. CHA. An fortasse arbitraris Petronyllæ uxori inditum no
 men à Petrone, ac ueruece sectario? (sic enim quidam e' priscis illis eū
 uocauere) quod uidelicet gregem mihi filiarum uxor comparauerit,
 quæ illam sequantur & ad rem diuinam, atq; in templa, et ad inui
 fendas per urbem puerperas, ad celebrandas item nuptias, ac festos,

deis. Sed desinam hac nunc in confessione, hisq; in quæstionibus uel le uideri facietur. Vos igitur qui hic adestis uiri optimi sic accipite, Hermetem illum, quem uetustas ob ingenij diuinitatem agnominauit Termaximum, his ipsis diebus, suis me armis, suis item telis instruxisse, meq; illius iurasse in uerba, itaq; Platone relicto, ex hoc die militiam eius sequor. Quæ autem Iouiane Mussitantem me de eius lectione animaduertisti, hæc quidem sunt, si modo eius ipsius libri, qui nunc uersatur in manibus, Hermes ipse est author. In re quidem Christiana duo potissimum principia esse considerata, & mundi ipsius, rerumq; quæ eo continentur, hominisq; præcipue creationem, quod primum quidē principium est, et generis ipsius humani, postq̃ in immensum creuit, labiq; in ruinam improbitate, ac libidine coepit sua, salutem, atq; ab interitu illo miserabili receptionem, quod secundum quidem principium iure appellandum censeo. Quodq; Hermes ipse diuini sæpe uerbi mentionem faciat, sic mecum ipse & rerū creationem perscrutor, ex animoq; & Deum ipsum contemplor, ut qui initio per sapientiam, quæ sunt, cuncta quidem uerbo creasse illum contendam, post uero per Gabrielem, siue nostro Genium, siue Græco nomine Angelū salutē etiam uerbo peperisse mortaliū generi uniuerso, facinus profecto utrumq; diuina illa caritate dignum, Dei q; ipsius beneficentia et munere. Igitur creationem ipsam prouenisse crediderim ex uerbo Dei, dictante sapientia. quo statim monumto enūtiavit Deus ipse, dixitq; Fiat coelum, Fiat terra, Fiat lux, quæq; cætera diuino ex ipso uerbo prouenerunt omnia. Cumq; præter Deū ipsum antea, præterq; sapientiam, quæ cum Deo & erat ab initio, et fuit, et est semper, nihil existeret omnino aliud, præterq; uerbū, qd̃ ipsum Deus qd̃ erat, credideri similiter oīa illa ē nihilo, uerbo ipso Dei, dictoq; prouenisse. At dixerit quispiam, quo nam nudo Deus ē nihilo hæc ipsa eduxerit? At quo nam hic ipse consilio aut fiducia hæc dixerit? cum audeat Aristoteles profiteri causam illam tertiam generationis esse carētiā, quā Latini qdā eius sectatores uocāt fortasse minus proprie priuationē, quæ qd̃ ipsa nihil prorsus est, cū in et materia, et forma res qd̃ ipsæ sint, priuatio uero re ipsa nihil omnino ī se habeat, præterq; qd̃ cogitatione tā tū cōcepta, post uoce enūtiatur. Huiusmodi igitur ingeniorū, q̃q̃ non in omnī siue uanitas, siue ī solētia, addā ē ignorantia exigit expostulatq; ad mundi procreationē conuenire oportuisse materiam simul, ac formam, quarum altera rebus insit ipsis, illasq; informet, ex altera uero res constituantur, itemq; carentiam, quæ ante generationem quidē nihil est, formā autē insitā sic esse rei uolunt, ut omnino postq̃ qd̃ generatum est, interijt, ne ipsa

quidē amplius appareat, materiā uero in aliud trāsferri, atq; aliud. Hæc parum pī homines ita se habere & uolunt & digladiantur, parumq; aut intellegunt, aut consyderant, in diuino illo edicto, Fiat, & materiā inesse & formā. quando id ipsum Dei uerbum, Dei uoluntas est, idem quoq; uerbum & iussus, & edictum est Dei. Quamobrem si Dei uoluntas uerbum est, & idem Deus est sapientia, idem quoq; omnipotentia, quid mirum oculatissime physice in uerbo illo Dei inesse simul & materiā, & formā? ac materiā quidem, quoniam eandem hanc ipse posset subministrare, & simul cuncta ex ea propter omnipotentiam gignere, formā uero illam rerum constitutricem, quoniam sapientiæ ipsius munus hoc esset propriū. Informare enim aut statuam, aut picturam, cuius nam est, nisi sapientis aut pictoris aut statuarij? Quod si statuarij, ac pictoris inest mente, qualis sit futura statuæ figura, ac picturæ, quam & hic & ille sibi effigiendam proposuit, quid obsecro uim ac potestatem hanc eripere conaris Deo rerum omniū artifice? In sapiētia igitur Dei, atq; omnipotentia insunt hæc ipsa omnia & informandi, & materiandi, atq; e nihilo etiam producendi, quæcunq; ipse & esse uoluisset, & decerneret fore, & quandiu quidem illa ipsa & esse decerneret, & qualia. Itaq; ut fatum à fando, id est à dicendo deductum est, quia Deus ipse sic edixerit atq; effatus sit, cum rerum naturæ legem præscriberet, sic & uerbum, cum dixit ipse, iussuq; in rerum procreatione, Fiat coelum, fiantq; ut ab eodē ipso dictum est, cætera. Quamobrē hoc ipsum creationis principium, reipublicæ Christianæ primum quidem esse principium statuo. Venio nunc ad alterum. P O N. Tibi quidem Charitee uidendum est, qua nam uia progrediare, cum podager ipse sis, medicorumq; maxime indigeas opera, quorum officium est, ad materiā potissimum studia, curationesq; suas referre. CHA. Ista quidem perinde dicuntur à te Pontane, ac si ignores, naturam ipsam ea ratione podagris consuluisse, quo dolorem minus sentiant, lingua ut uterentur loquaciore. Quodq; tu ipse factus es iam surdaster, uoce etiam utar clariore, magisq; ac magis plena. Quamobrē, reliqua quæ sunt, quæso animaduertite. Cognouerat Deus ruere in præceps quem creasset hominem tanta cum dignitate, atq; excellentia animantium cæterorum. admonitus itaq; à sapientia, atq; à caritate, consulendum ei decreuit etiam per uerbum, per quod & illum genuerat. Itaq; Genius ille Deo acceptissimus cum ex ore dixisset Dei, Hæc uirgo, Dominus est tecum. uerbum ipsum in utero receptum uirginis, humanitatem assumpsit, ut diuinum uerbum illud cum e Deo

cum e' Deo esset, & homo idem fieret, & nihilominus Deus esset. Cumq; e' Deo natus esset Deus, idem tamen esset & pater, & filius, perinde, ut idem & Deus & homo. Cumq; ut Deus, & homo aliquā diu uersatus esset inter homines, mori deniq; pro salute hominis uoluit, atq; ut Deus et homo, liberare hominem a morte ppetua, maximeq; miserabili constituit. Itaq; ut uerbum ipsum principium fuit creationis & mundi, & hominis, sic & principium etiam eiusdem a mortis tenebris, ac miseris uindicandi. Nec mirum hoc ulli bene instituto, diuinæq; caritatis obseruanti uideatur, si considerauerit, uerbis etiam hominum ipsorum alios iam iam in mortem prolabentis, in uitam e' morte restitutos, alios dum pati contumeliosa nequeunt uerba, mortem sibi ipsos consciuisse. Quod si nulla maior est hominis uis, ac facultas, quam quæ constat e' uerbis, mirum, si Deus uerbo suo mundum primo constituit, procreauitq; hominem, deinde uerbo etiā illum suo uindicauit ab interitu miserabili, restituitq; ad uitæ muneris etiam cœlestis ac perbeatæ? Hæc mea erat Iouiane missitatio illa a te animaduersa, quā uobis ueluti Hermetis studiosus ac nouus eius miles explicauit. Reliquum est, ut, quoniam muneri a me satisfactum est meo, Pardus iam audiat.

Pardus, Chariteus.

P. A. R.

E quidem ego te uel inter loquendum risissem Charitee, nisi de religione, deq; republica Christiana sermo esset habitus. dum phisicos tam imprudenter, ne parum pudenter dicam, ipse in te prouocas. Concedatur tamen hoc poda græ, articularibusq; doloribus, de quibus tam sæpe quidem iaces. Et quoniam a te deprivatione facta est mentio, dicam de ui uerbi, ne de rei significatione loquens, uidear aduersus religionem per diuerticula uelle irrumpere. Hoc ipsum autem uerbum in usum ita receptum est, ut alterum illud quod est carentia, a plerisq; aut ignoretur, aut parum bene intellegatur. Quo fit, ut cum a doctis etiam uiris receptum sit, probari a nobis quoq; ipsis debeat, quando nihil omnino afferat, quod aut interpretationi obsit, aut aduersetur discipline. Tamen sic habeto, hanc ipsam uocem deduci a priuatu, ipsoq; a uerbo priuo, a quo est priuatus, quæ uox si apte natura aduersatur publico, ut cum dicimus agros alios esse publicos, alios priuatos, hoc est singularium ciuium, fitq; ex eo, ut uitam agere priuatam dicamus eum, qui publicis gerendis a magistratibus abstinet,

ciuilibusq; muneribus. Eadem quoq; uox idem alibi praefert, quod
 exutus, spoliatusq; ut cum dicimus priuatum aliquem bonis, ac fortu-
 nis suis, nec non etiam ut cum Lucretius ait, Priuata dolore omni.
 quod libera sit exemptaq; ac uacua dolore ab omni deorum natura.
 Priuum autem, a quo est uerbum priuo, significat quod est suum ci-
 uisq; ac proprium, unde priuilegium, quod non sit publicum, sed suum,
 ac singulare cuiuspiam siue ciuis siue familiae, siue municipij. Sequitur
 autem haec ipsa priuatio uerbalium uim, ac naturam nominum.
 ut uectatio, legatio, uerberatio, largitio, congressio, sponso, cognitio,
 cohortatio, et id genus caetera. Quo circa uidetur a physici acce-
 pta in ea potissimum significatione, in qua est apud Lucretium, ac
 si uacuitas quaedam ipsa sit, ut cum dicimus materiam aliquam, ut ce-
 ram uacuam forma, quod ei nulla prorsus insit effigies, ut massam
 cémentitiam, quae nec parietis nec structurae cuiuspiam figuratio-
 nem habeat ullam, uerum informis ipsa sit, omnisq; penitus informa-
 tionis expers, ac uacua. Itaq; tametsi pro eo in quod ipsi intendunt phy-
 sici, priuationem accipiunt, parum tamen dictio id ipsum implere ui-
 detur, nec palam quidem illud, nec plane praeferre. Cum uoces ipse
 uerbales ubiq; siue passiuitatem innuant tantum, siue actiuitatem,
 physici uero opus sit, uoce praesertim indicatiua naturae eius de qua
 est quaestio, cuiusmodi est carentia, quae indicet materiam ipsam qui-
 dem expositam esse, ac paratam ad induendam sese formam, qua ipsa
 penitus careat, non tanquam illa fuerit aliquando spoliata, uerum ut
 exors, atq; omnino uacua, quaeq; uestiri ea non dedignetur. De uer-
 bo autem careo Marcus Tullius recte quidem multa praecipit, ut cum
 ait, non posse eum qui ipse non sit, re ulla carere, nec recte dici qui sit
 mortuus, carere eum uita. Ad haec ne si dicamus uiuum quidem ho-
 minem cornibus carere, aut pennis, quia cum id non habeas, quod
 tibi nec usu, nec natura sit aptum, illo minime careas, etiam si sentias
 te non habere. Deniq; carere ait esse, egere eo quod habere uelis, inesse
 autem uelle in carendo, nisi cum dicatur, carere aliquis febre, aut cum
 aliquid non habeas, neq; id non habere te sentias, ad haec nec eo indi-
 geas, tamen dicimus illo te carere. Itaq; uerbo careo multis etiam mo-
 dis ut alijs etiam quibusdam uocabus scriptores abutuntur, multumq;
 in dicendo non solum tralatio ualet, uerum etiam abusus. Propriam
 itaq; appellationem esse arbitror carentiam, cum materia indigeat for-
 ma quam suapte natura cupiat sibi inesse. Quo circa Ciceronis quoq;
 auctoritatem si sequamur, propria rei de qua agitur appellatio, est ca-
 rentia. Quia usus tamen aliter obtinuerit, nullo modo uidetur repu-

gnandum, penes quem, ut Horatius præcipit, & arbitrium iusq; est loquendi, & norma. Hæc ego tecum habui Charitee, quo pacem tibi cum physis procurarem, quorum opera & stomachus, & pedes isti tui tam sæpe indigeant, ni ægre forte id tulerit Franciscus qui hic adest Pudericus, qui & ipse non modo cum medicis uerum, cum ipsis etiam astrologis bellum gerat assiduum.

Franciscus Pudericus, Pardus.

P V.

Quidni mihi cum astrologis bellum sit Parde? cum Ionianum hunc uideam, qui tam multa scripsit de sideribus, sepe numero illis irasci, nec omnino satis bene de illorum dictis sentire atq; enunciatis, cum tamen disciplinæ sit eius ipse mirifice studiosus. quanquam, ut mihi semper uisus est, non ut Ioannes Picus in disciplinam ipsam armis equisq; quod dicitur, irrumpit, cum illam tueatur, ut cognitu maxime dignam, ac penè diuinam, sed astrologos quosdam, ut parum cautos, minimeq; prudentes insectatur, ac ridet. P A R. Non temere hoc qdè Puderice. Quid enim magis siue absurdum, siue temerarium, quàm quod coniecturis præcipue constet, id necessarium esse uelle. Cui enim cœli syderumq; agitationes inferiora hæc quod liquido apparet, citatu moderentur suo, nequaquam tamen quæ ab illis innuuntur, iisdem numeris, eadem quoq; quæ portenduntur uia ubiq; eueniunt, quod res ipsæ inferiores, superioribus illis causis, aut non omni e parte assentiantur, aut etiam omnino repugnent. P V. Sunt igitur causæ illæ agentes ac primæ, hæc uero patientes ac secundæ. P A R. Nimirum sunt. Nam nec calor ipse solis ubiq; est æqualis, nec terrarum situs idem, ac par omnium. Quodq; ad hominum res spectat, uoluntates ipsæ nostræ, dū imperare uelimus sensibus, liberæ quidem sunt, syderalibusq; agitationibus aliquāto ualidiores. Quod quo nā modo fiat, id si aperuerim, non indignū conuentu isto uideatur. Quatuor hæc corpora, quæq; alio nomine sunt elemēta, materiāq; generationi suggerūt, uel ipsa eadē potius sunt materia, quatuor quidē humores subministrāt, è quibus hæc cōstant omnia. Hi pro motu quidē solis, lunæq; atq; utriusq; habitu, ne de alijs nunc loquamur stellis, in assiduo ubiq; sunt aut incremēto, aut imminutione. Quæ e re generatio creetur, atq; corruptio, exindeq; in eodē nunq̄ persistunt statu. quādo et solis, et lunæ mutationes ipsi quoq; imitentur, ac luna ipsa continenter penè fluctuet, sol uero erraticis cum stellis nunc sit ipse propior, nunc

contra remotior ab regionibus, quas incolimus, quibus e rebus & incrementa sequuntur humorum, qualitatumq; et item immutationes. Has ad res permultum etiam regionum conferunt tum situs tum habitus, cum Apulia, Libya, Aegyptus aptior sit calori, Siccitatiq; augenda, quam aut Germania aut Gallia, hæc uero quam illæ frigori, atq; humectationi. Ad hæc terrarum aliæ non multam quidem hominum exigant aut operam, aut industriam in re frumentaria procuranda. Aliæ contra suapte natura parum sint feraces. Quid quod habitus ipse locorum alibi obtusiora gignit ingenia, alibi magis acuta, eademq; uersutiora. Quo fit ut tam multæ quoq; rerum earundem sine uarietates. Quod in saporibus potissimum, ac suavis ostenditur, itemq; in animalibus siue ferris siue altilibus, ac tum in celeritate eorum, tum etiam in statura & robore. Ut humores hi ipsi non solum agitationes sequantur stellarum ac cæli, uerum etiam agrorum naturas, ac regionum tum situm, tum habitum. Quod cum ita sit, ne stellarum quidem effectiones ubiq; aut eadem, aut pares esse possunt. Quæ qui astrologus probe cõsiderauerit, uix ille lógus aberrauerit à prognosticorum cœlestium significationibus uere pronuntiandis, quousq; tamen coniectura sese ipsa tuto conferre poterit. Hæc igitur ipsa cum tantopere inter se dissentiant, ac tam sint, quam profecto sunt cognitu difficilia, nata est hinc observatio, cuius proprium est intueri quæ appareant signa, eaq; animaduersa multumq; retenta in mente qd tandem afferant, expectare. indeq; à re ipsa prognostica dicta sunt, non tamen ut semper quæ promittere uideantur, præstent, sed quod plerumq; tantum. Cum & medici, & nautæ, ipsi quoq; agricolæ, in curationibus ægritudinibusq; item in pluuijs aut serenitatibus, frugumq; prouentu, aut huberiore aut modico, non raro se à signis obseruationeq; deceptos querantur. Minus ut mirū uideri debeat, astrologi quoq; si fallantur, cum ipsæ aliquādo causæ inuicē se oppugnent, actionesq; ac passionēs inter sese (ut dictum est) non uno modo dissentiant. Tertio ante anno ager Campanus laborauit plus solito aestiuis pluuijs, eodē tamen tempore in agro Brutio ac Cotronicensi denimua siccitate atq; aestu uineæ exaruerē. Hinc igitur mathematicorum uanæ prædictiones, quod ad ea quæ portendi uidentur à stellis, nō omnes conueniant simul causæ, permultaq; eos lateant, quemadmodum & medicos. Et hi quidem frustra haberi solent, non solum propter naturam morbi humorumq; parum cognitam, uerum etiam ægrotantium et regionis, aerisq; ipsius, ob alias causas atq; alias, ac tum uentorum, tum exhalationum, Illi uero propter incognitas stellarum ipsarum mysturas,

rum misturas, aut quod in id tempus incidant significationes aliqua-
rum siue copulationum, siue eclipsum, aut cometarum, multis ante
annis eas portendentium, quæ parum quidem obseruatæ fuerint. In-
terdum quod regio ipsa perniciosæ a uentis aut uexetur, aut a salu-
bribus defendatur, plusq; uenti ad prohibendū ualeant, quàm ad no-
cendum hostilis stellarum irradiatio. An nō Hetruriæ maritima ple-
raq; pestilens est ora, propter paludes, halitusq; malignos ab ijs affla-
tos, aurasq; illos agitantes? cum collinæ eius regiones sint quàm salu-
berrimæ, Itaq; & in locis illis palustribus salutiferæ stellarum con-
figurationes parum prodesse per æstatem poterunt, & collinæ salu-
britati non adeo malignæ nocēbunt, ac pestilentes. Patrij quoq; mo-
res, consuetudinesq; municipales, atq; artes, institutaq; tum publica, tū
domestica multum in utraq; partem conferunt syderalibus configu-
rationibus. Quid quod rerum certæ cognitio, eaq; quæ scientia dici-
tur, generalibus uersatur in perscrutationibus? quis igitur humorum,
e quibus constamus singulares assequi possit siue commotiones siue tem-
peraturas? quis rursus syderū particularis uires, quæ tū abstrusissi-
mæ sunt, tum pene etiam infinitæ? quis item aduersantium inter se
causarum digladiationes particulatim cognitas & obseruatas ha-
beat, & quantum, & quousq; Itaq; illi ipsi, q ad particularis dila-
buntur prædictiones, ab ipso etiam Ptolemæo habentur derisui.
Cū necesse sit eorum coniecturas, obseruationesq; hac in parte uacil-
lare, ipsosq; non solum deerrare e uia, uerum turpissime dilabi, deq;
uestigio rueri. Vides igitur Puderice, tam multi unde mathematicorū
proficiantur errores, coniecturæq; tam fallaces, ut iure quidem ira-
sci illis & possis, & debeas in pestilentijs prædicendis, itemq; in steri-
litate, tempestatibus, abluuionibus, atq; euentis alijs.

- V eniamus nunc ad hominum uoluntates, quibus si sese ipsæ sensibus
dominandas permisserint, nihil est fluxius, imbellius, addam etiam
infractius, domabiliusq;. Contra nihil quod sit illis generosius, ro-
bustius, imperiosiusq; ubi sensus ipsos, eorumq; illectamenta nihili
fecerimus, miserimusq; sub iugum. Vēdidit M. Cato confectum iā se-
nio equum, qui cum ipse siue Consul siue Prætor militauerat, Mar-
cus, inquā, Cato optimus sui temporis orator, Senator, imperator, sic
enim est habitus. Cur uendidit? quia uoluit, quia plus apud eum at-
tenuatissima illa ualuit parsimonie cura, quàm ratio & Senatore,
& oratore, et imperatore tam ualde etiam spectato digna. Quodq;
usurpare esset solitus bonum patremfamilias uendacem esse oportere
magis, quàm emacem, uoluit etiam in re sua præceptum id pertina-

cissime tenere. At coactus est ad hoc ipsum ab natalitia cœli, stellarumq; configuratione. O' cœlum auarissimum, o' stellæ tam attenuate, ac sordenter paratæ, quæ in hoc tam intentæ essent, tantopereq; peruiatæ. Potuit procul dubio cœli stellarumq; cōfiguratio Catonem facere ad parsimoniam propensioem, propter humorum e quibus constaret compactionem, non tamen ut cum summa & Senatorum, & ciuium Romanorum siue accusatione, siue irrisione, militarem uel consularem potius equum uilissimo etiam pretio captus uenderet, ac si equus ille nascente Catone, sollicitus stellas sua etiam de uenditione fecerit. Ptolemæus Aegypti Rex sororem suam duxit uxorem, impulsus uidelicet expugnatusq; natalis cœli, ac stellarum themate. O' profanum cœlum cum themate etiam tam impuro & conquinato, in quo tam immanis reposita esset libido. quis uel summe etiam improbus, ac peruiatæ asseuerare hoc audeat? Etenim configurationes illæ intemperantiam tantum portendunt humorum, ac concretionis corporeæ, atq; in re quidem Venerea, detur etiam et in sororia coniunctione. An non felicissimus ipse Rex, ac potentissimus poterat, quod quidem noluit, sororem suam alij locare in matrimonio, ipse aliam sibi ducere? At medici uel modicis adhibitis medicamentis humorem qui nimius sit, temperant, coguntq; sub regulam, qui minimus, atq; attenuatus, eum & exsuscitant, & attollunt. Tu uero Rex eximie minime potuisti nefariam istam libidinem continere, quod uidelicet noluisti. Patrauit igitur scelus hoc, quia noluit, nam si uoluisset, qua diximus uia euitare illud omnino poterat. Quod ut patraret, credibile est, multas variasq; in ea re cogitationes consumpsisse, sed passus est tandem à libidine sese uinci. At apud Persas eiusmodi matrimonia erant & usitata, & concessa, secutusq; est finitimæ gentis exempla. Nam qua promptitudine secutus ipse Persas est, cur non Macedones secutus est suos, laudatissimosq; Macedonum Reges? nequaquam autem secutus est, quia noluit, quia imperari maluit sibi à libidine, quàm ipse libidini imperare. I' nunc & cœlum incusa & stellæ, & nefarias stellarum configurationes. Tempestate hac nostra qui apud Reges, regulosq; magistri sue re epistolarum, usq; hodie dicuntur, Secretarij, summum in modum locupletati sunt omnes, præter Iouianum hunc, qui hic adest, quam ad rem ab amicis, familiaribusq; assidue cohortatus cum esset, nunquam à proposito dimoueri potuit, illud in ore semper habens, Egere nolo, opulentus esse recuso. qua ratione non modo cupiditati imperauit, pecuniarumq; appetitioni, uerum ipsis etiam Re-

gibus in re publica moderanda. quam animi firmitatem his ipsis etiam diebus ostendit. Cum enim capto Regno Neapolitano, Lucius Galliarum Regis praefectus, magistratum ei offerret, quo e' reditu eius senectutem opulentiozem duceret. At inquit, non opulentiozem eam feceris, uerum occupationem, quando dijs innatibus nullius honestae rei indigeo. Voluntas certe haec fuit ratione temperata, eaq; cupiditatum uictrix, ac sensuum titillantium. Nero Augustus singulari fuit crudelitate nobilitatus, quis sane tamen mentis inficietur, in procreando Nerone seminis, humorumq; temperaturam, e qua fatus ipse, et concretus est, apprime malignam fuisse? stellarq; ipsas eam ad rem adiumenti plurimum contulisse? ut suapte natura Nero procliuus esset, atq; incitus ad saeuitiam. Fuere igitur rei huius causae tum materia ipsa, e qua Nero constituit, quod male esset fermentata, tum stellarum malus habitus, peruersaq; configuratio, quae aut humorem secuta est, malignum illum quidem, atq; peruersum affectum, aut eum malignitate, ac deprauatione affectat sua. Esto, detur hoc quidem. At inuenire noua suppliciorum genera, inusitataq; excogitare tormenta, et cum artifice conuenire, quauia nauicula maternum ad naufragium opportune strueretur, Neronis hoc fuit, sanguinariq; eius uoluntatis, non stellarum, ac caeli. Fuit autem Neronis, quia uoluit. uoluit autem, quod ab ambitione rapiebatur, quae expugnatus conculcauit ipse rationem. Sed desinam pluribus iam exemplis uti, maximorum etiam uirorum, quorum uoluntates uictae cupiditatibus, aut sensuum captae illecebris iere praecipites. Quo circa his hunc in modum explicatis, queramus eadem haec aliquanto etiam exploratius.

Prinapio laus omnis, uituperatioq; uoluntarijs uersatur in actionibus, existitq; ab illis. Cum enim natura duce moueamur ad ea cupienda, quae boni alicuius speciem praesferant, eaq; a sensibus represententur, de quorum titillatione animus sese exeat, non prius tamen ad ea peragenda, quibus affecturum sese illa confidat, animus ipse expergiscitur, quam uoluntas quoque suscitetur, quae initio quidem ut libera, ac sui iuris latius enagatur. post uero adhibita secum in consilio ratione, ac frenum sibi ipsa impones, eo accepto, sese ipsam moderatur, redigitq; intra praescriptum, mox deliberando eligit quae pro facultate ac uiribus suis eligenda uideantur, quin ratione duce illa ipsa perscrutatur diligentius, perpenditq; maiore cum p'sitatione quae a sensibus sunt oblata, an talia sint, quale eorum species sese offert, sint nec ne ipsa utilia et iucunda, an rursus inutilia et

molestia. Post uero his perpensis, & cognitis, euagationeque illa tam libera sub frenum coerata, iter statim ingreditur, quo quæ eligenda esse duxit, peruenire ad ea possit. Iuris itaque, atque arbitrij eius fuit, nec ne uellet siue eligere ac proficisci, seu nihil omnino curare. Est igitur suapte natura, statimque ex quo suscitata est libera. quæ rationem si sequatur, libertatem ubique suam & tuebitur & retinebit, sin relictæ ratione à sensibus delinita illis obsequatur, nimirum amissa libertate, captiua ducetur, & quæ imperare ipsa sibi noluit, imperio seruiet alieno. Est igitur sui iuris, ac libera, quoties sese à sensuum, malarumque cupiditatum ui ac captiuitate tuebitur, Tunc uero facile tuebitur cum excitata inter eam, sensusque ipsos controuersia, bona ne sint an mala, quæ à sensibus offeruntur, rationem sequetur, illamque sibi in auxilium uocabit, cuius etiam consilio utetur, ac ductu. An non tibi uoluntas ipsa uideatur libera, quæ cum sensibus in certamen descendat, quæque uictrix omnino euasura sit, præterquam si illorum insidiosis blanditijs capi se patiat. Denique quæ ad actiones tunc accingimur, cum uoluntas ipsa & uoluerit, & elegerit, & decreuerit suscipiendum aliquod siue inceptum siue negotium, merito actiones ipsæ ad uoluntatem referuntur, quæ si cum ratione progredietur, nimirum ipsæ laudabuntur, contra uituperabuntur, ubi & in eligendo, et in progrediendo de rationis decernens uia, sensusque delitijs emollita cupiditatem sequetur ducem, illiusque inhaerebit uestigijs, parueritque imperio. Non solum autem res ipsæ, actionesque uoluntatem liberam esse testantur, uerum etiam nomen ipsum deliberandi, quod uidelicet liberum eius sit in decernendo iudicium, uelit ne suscipere, & proficisci, an contra desistere, ac sensuum ipsorum monita labi sinere. Legum quoque constitutores, ac moderatores populorum id ipsum testantur, cum impunita dimittant crimina, quæ furentes admittunt, atque insania peracti, quod uoluntaria ea minime sint, nec furentes ipsi liberi aut sint, aut haberi debeant. Postremo autem considerandum uidetur, cum sensus corporei ipsi sint, singuli que corporeis utantur instrumentis, ut auribus ad audiendum, ut oculis ad uidendum, uariis item ad inodorandum, palato, linguaque ad degustandum, ac siue manibus, siue alia parte corporis ad tangendum, uoluntatem tamen ipsam nulla parte corporis uti, nullaque re corporea, cum aut deliberat, aut eligit, decernitque. quippe cum uis ea potestasque tantum sit animi, atque ex omnibus animalibus, hominis unius. Quo fit, ut cæterorum quidem sit siue impetus siue instinctus tantummodo, hominis uero uoluntas propria, ac peculiaris. Igitur si stel

larum effectiones uersantur inferioribus in corporibus, rebusq; illis tantum, quæ ex elementis constant, ipsaq; elementa tamquam quasi quidam sit, in quo stellæ uires exercent suas, quam uia uoluntates hominum subiectæ illarum sint agitationibus? quarum iurisdictio tantum sit in elementis, rebusq; elementaribus, animus uero & in corpore ipse sit, et ab omni prorsus elementari qualitate, ac conditione uacuus, cuius uoluntas ipsa, uis potissima quidem sit, quæ actiones ad quas homo natus est, uel commendatione honestet, uel opprobrio damnet, ac contemptu. Iure igitur Puderice mathematicis illis succenses, quæ tantæ sint futuras ad prædicendas res prouident, hominumq; mores ac fortunas ab ortu statim ipso pronuntiandas, ac si nulla in eis sit libertas, nulla deliberandi aut eligendi siue ratio siue autoritas, quæ quidē tanta est, ut homo sui iuris sit in ijs administrandis omnibus, in quibus animus imperare habeat, nec corporis ei sit opus ministerio, ac præsidij. Possunt coelestes tamen configurationes impedimento illis tunc esse, ac se se animo ipsi opponere, cum corporeis, atq; externis indigeat auxilijs, ac fauoribus. Vbi uero actiones solius tantum fuerint animi, frustra tunc de stellarum actionibus disputatur, ac uiribus, cum, ut dixi, animus ipse liber sit, ac suo pte arbitrato eligat, decernatq; Hæc habui tecum, tuamq; in defensionem quæ Franciscæ dicerem, longius fortasse quæ portio dicendi ferret mea, breuius certe, quam res ipsa exigit. Quamobrem finem his faciam, si prius tamen hoc subdiderim, hominum illorum numerum oppido quam exiguum esse, animum qui collant, animiq; arbitrato utantur, atq; imperio. Cum multitudo fere uniuersa corpori sit omnino dedita corporeisq; illecebris, ut fortasse mathematicis ipsis permittendum sit, laxissimis etiā habentis currere ad apotelesmata pronuntianda.

Pontanus. Suardinus. Poetus.

P O N.

Venit mihi in mentem Suardine, tuq; Fundane Poete, ut quando à uobis coepit, uobiscum quoq; confessio hæc desinat, plurima secum dāna afferre et ingeniorū, tēpora ipsa, temporūq; iniquitates, non pauca rursum honestamenta commendationesq; et artium et facultatum, eorūdem quoq; felicitatem. Audiuistis ipsi quam apposite Pardus, quam pro rei natura, et ornate differuerit et copiose. Ita q; quanquam senem me, annisq; grauatum spes tamen coepit fore, ut ante, quam à uobis emi grem, Latinam uideam philosophiam et cultu maiore uer

X ij

borum & elegantia res suas explicantem, utq; relicta litigatrice hac
 disputandi ratione, quietiorem ipsa formam accipiat & dicendi, &
 sermocinandi, ac uerbis item suis utendi, proprijs maximeq; Romanis.
 Cumq; plura sint quae me ad hanc ipsam inuitent spem, cum primis
 profecto Aegidius mihi hoc promittit Eremita. quem superioribus die
 bus in hortis coenobij Baptistae Ioannis cum deambularem, quod
 est Neapoli ad Carbonariam, adessentq; mecum una quem hic adesset
 cernitis Hieronymus Carbo, itemq; Chariteus, ita quidem locutum,
 & ipse memini, & hi ipsi testificari hoc idem possunt, ut agerrime
 ferret, uitium hoc inter philosophantes inoleuisse nostrorum tempo-
 rum, coepisseq; illud iam nostris a maioribus, nemo ut nunc audeat
 Latino more, ac peruetusto illo quidem maximeq; probabili, de natu-
 rae rebus, deq; uirtutibus differere, fluxisse autem inde uitium ipsum,
 quod superiorum temporum philosophi secuti eorum qui Aristoteli
 eos libros satis quidem ignoranter transtulere, & uerba & modos,
 ac dicendi figuras, multa quae Latine, ac proprie dici possunt, aut ne-
 glexerunt accommodatis explicare uerbis, aut scire quo nam pacto re-
 cte diceretur id minime curauere. Coepit igitur sic uir & doctus, &
 eloquens. Est Graece ἔξω a uerbo suo ἔχω, Latine autem ab Ha-
 beo Habitus, qui & agendo quidem, & diu constanterq; assuescendo
 comparatur. Nam & diutius exercendis ijs, quae liberalis sint uiri,
 cum laude qui consuescit, habitum sibi agendi liberaliter uindicat, qui
 uero administrandis fortibus, agendi quidem fortiter, & prior ille ha-
 bitus liberalitas, posterior uero hic fortitudo dicta est recte quidem, ac
 proprie. Namq; militaris ut habitus militem designat, pontificem pon-
 tificius, rusticum a agricolam, pastorem, calonem, fossorem, nauticus
 item nautam, Sic quam quisq; ingenio dignam homine actionem
 exercuit, exercetq; habitus hic ipse agendo comparatus illam ipsam in-
 dicat siue artem siue facultatem. Et hic quidem ab habendo dictus est.
 Caeterum uis illa, & huic, & illi, alijsq; atq; alijs a natura insita,
 quaeq; etiam nonnunquam ab institutione magis, magisq; aut auge-
 tur, aut excitatur, per quam huic quam illi rei actioniq; exercendae quis-
 piam magis aptus est, atq; idoneus, Graece est διάθεσις ab alia quide-
 m uoce q̄ quae est ἔχω, quo factum est, ut Graeci in Latinum qui transu-
 lere, dixerint Dispositionem, non solum inepte, uerum etiam ignoran-
 ter, ac parum proprie. Nam Latine dispositio ordinem quidem innuit,
 rerumq; ipsarum, ac progressionis seriem, minime uero naturalem il-
 lam siue uim, aptitudinemq; siue innatam propensionem. Cum enim
 ponere, & uitem et arbusculam prisci illi dicerent, uim compositae di-

Æonis secuti, disponere & uites dixere & arbores, per ordinem uide-
licet eas serere, ac per agrum distributum infodere, quod Virgi-
lius innuit dicens.

¶ -Pone ordine uites,

Hoc est dispone, hinc etiam dicti dispositi in quincuncem ordines, de-
ducta; translatione à re rustica, duces & ipsi copiarum dicuntur di-
sponere acies, hoc est exercitum in ordinem cogere, & suo queng; mi-
litem loco constituere ad conferendas manus. Inde etiam patres fami-
liarum disponere rem familiarem, hoc est in ordinem illam, ac sub
regulam redigere. Oratores quoq; & ipsi disponere traduntur quæ
dicenda sunt, id est quo quidq; loco, quoq; ordine differendum sit in
causa. unde Rhetoricæ pars illa maxime prudens, artificiosa; Di-
spositio est uocata. Itaq; parum proprie *διαδοσις* ab his dicta est di-
spositio. Sed noluerunt qui primi hoc dixere, laborare in perquirē-
do proprio, & suo nomine, contenti quadam quasi dictionis assimi-
li constitutione ac structura, cum tamen parum ipsi periti Romanæ
essent elocutionis, ac si non & recte, & Romane, & significanter à
uerbo Habeo, à quo est Habitus, deduci posset, deducta; inuenire-
tur dictio huius ipsius qd quærimus indicatrix, quæ qdē est Habili-
tas. qua in deductione à uerbo suo faciēda, et copiosiores, et rei ipsius
signifiantiores sumus quàm Græci. Nam si Habitus est qui post uindi-
catur, nimirū Habilitas hæc ipsa recte quidem, ac significanter dicitur
uis illa præcedens, qua & duamur, & fouemur, & adiutamur ad
Habituū comparandum. Siquidem ut Habitus præsert rei compa-
ratae adaptionem, sic Habilitas uim illam, aptitudinemq; indicat &
idoneitatem, si Latine diceretur, siue à natura insitam, siue ab institu-
tione productam, confirmatamq; quasi Virgilius hoc ipsum nobis nō
& ostenderit, & expresserit, cum dixit.

¶ Atq; habilis membris uenit uigor. -

Nam & uigorem appellauit uim illam à natura ingenitam, est enī
à uigendo uigor, ut apud Sallustum,

¶ Aetas uiget, animus ualet.

Et habilem id est aptum atq; idoneum dixit. Itaq; quid hoc ipso uo-
cabulo appositius significantiusq; ad explicandam *τὴν διαδοσιν* inue-
niri potest? sed noluerunt desidiosi uiri ne dictam loquendi ignari in
hoc laborare, quando satis habuere, posse sese excusare, quod multæ
essent Græcæ, quæ Latine dici parū possent commode, ac si hoc ipsum
non multo melius à nobis, q̄ à Græcis & dicatur, & deducatur. Vnde
delicet non & Aristoteles ab eodem uerbo à quo est *ἔξις*, id est habi-

tus, deduxit nouum uerbum ἡμετέριον: non etiam e nostris eruditi quidam scriptores ab Habeo declinarunt Habentiam? ut ἡμετέριον perfecta sit corporis habentia, noua quidē uox, ex habeo tamen uerbo ab illis declinata, quo rem ipsam proprie magis, significatiuiq; exprimerent. Quid? quod hæc ipsa διαθεσις pro rerum diuersitate latine alijs, atq; alijs explicari uerbis & potest, & consueuit, ut cum dicamus, quempiam siue affectum, siue propensum esse ad mercaturam magis quam ad literas. uis enim illa, aptitudoq; naturalis, tum Affectio, tum Propensio & proprie, & significanter dicitur minime uero dispositio, & homo ille eam ad rem propensus, affectusq; non autem dispositus. Nam procliuus facilitatem magis præferet uoluntatis, quam naturæ uim, atq; aptitudinem, quæ tamen à propensione ipsa, affectioneq; exprimitur. Dicunt etiam totum eadem cum absurditate, male dispositum statuæ faciendæ, cum & latine, & recte dici debeat, male aptum, male appositum, male etiam accommodatum. nam male affectum non ita libenter dixerim, quando in lapidem uix cadat affectio, præterquam si abutimur uocabulo, quando aerem etiā male affectum legimus. Quo fit ut διαθεσις ipsa hac in parte tum Aptitudo latine dicatur, tum Appositio, maximeq; significanter omnium, accommodatio, quod apte quidem per idoneeq; materia ipsa accommodari ad eam rem possit, quam artifex ipse faciendam suscepit, non tamen ut non hæc ipsa recte etiam dicatur Habilitas. Quin & διαθεσις hæc nonnunquam nostris à maioribus uocata est Natura, ut cum legitur agri huius natura, siue ligni, lapidis uel, aut materiæ cuiuspiam, quin ingenium quoq; & terræ & soli, & regionis, rerum rusticarum scriptores protulerunt. Sed redeamus ad uerbum habeo. an non ab eo derivata est etiā Habitudo? quæ fortasse ad corpus referri, quam ad animum magis debeat, ut quæ est pueri huius, puellæ uel habitudo? Sed non ero in hac quæstione, de hac ipsa differentia nimis sollicitus.

Quid quod tum noua tū inerudita etiā appellatiōe quæ Græce κρᾶσις est, transulere Complexionem. Nam quid obsecro cum Complexione κρᾶσις habet? Complector namq; quid Latine significet, manifestum est, ut complector amicum, hospitem, familiarem, & complector negotia publica, & Liuius scriptis suis res Romanas complexus est. dicendi quoq; siue color, siue figura quædam est Complexio. Quo nam autem modo hæc ipsa uox idem Latine sonabit, qd Græce κρᾶσις? ut enim Complexio tum coitionem quandam corporeæ, siue compactionis siue humorum e quibus corpus consistit, siue coactio

simul massæ concretionem planè indicet, quod quidem non indicat, quo nam inquam modo indicabit temperationem? cum *ῥᾱ̃σις* græce hoc ipsum significet. Esto tamen, ut complexio collectionem illorū, copulationemq; atq; connexionem massæ totius indicet, complectaturq; eorundem comprehensionem, temperaturam uero nullo modo aut indicat, aut complectitur. quàm græce *ῥᾱ̃σις* præcipue, ac significanter indicet ac præseferat. Itaq; uox ipsa Cōplexio, præterquam quod noue dicta est, non implet græce uocis significationē. Quò circa & propria, & latina, eademq; maxime significans dictio est *Temperatura*, nī magis forte tibi placuerit *Temperatio*. nam ut *mīstio* & *mīstura*, sic *temperatio* in usu est doctorum hominum, ac *temperatura*, sic *status corporis*, ac *statura*, quanquam *status* ad plura pertinet, quàm *statura*. *Temperatura* igitur, massæ totius coitio nem præsefert, atq; compactionem, ipsiusq; compactionis *mīsturam* ac *temperamentum*, ut *scriptura*, *sculptura*, *textura*, *iunctura*, *picture* ra, itemq; *statura*, ac permulta eiusmodi alia. Perinde nanq; ut *scriptura* *picture*q; designant, quid & quale sit, itemq; quantum, ad ipsum quod scriptum, ac pictum est. quid item & quale, & quantum, quod sculptum, textum, ac iunctum est, *sculptura*, *textura*, *iunctura*q; utq; *statura*, qui *status* sit, & qualis, quantusq; ipsius corporis. Sic *Temperatura*, quæ & qualis, quanta quoq; coitio ipsa, massaq; sit corporea, humorumq; ipsorum corpus constituentium concretio, ac *mīstura*. Nec minus tamen proprie, ac significanter rē ipsam designaret, quamproxime dixi, *Mīstura*, sed Græca uox *Temperationē* magis indicat. Denuum si rem ipsam attenderimus, et significantius diceretur, & proprie magis, siue corporis Cōpactio, Conglutinatioq; siue *Mīstura*, ac *Constitutio* (nanq; ut est rei publicæ constitutio e legibus, moribus, statutis, decretisq; sic corporis, ex humoribus, eorūq; *mīsturis*, ac *convenientia*) quàm hæc ipsa dicitur inter omnes tam diuulgata *Complexio*. quæ prima quidem facie amatorias præsefert delicias, uoluptariosq; complexus. Itaq; rem ipsam non ut non planè intellectam *Eremita* querebatur, sed non suo quidem nomine explicatam, Latinaq; appellatione & propria. Cum tamen affirmare non dubitaret, nī Græcam reddere dictionem malle, dicam eam apposite magis, proq; rei ipsius natura *Fermentationem*, idq; uerbū significandam ad rem maxime esse accommodatum.

I dem quanquam pudenter ac parce, mirabatur tamen hos eosdem philosophantes parū animaduertisse quas ipsi uocarent *Circumstantias* (nam liberales consyderare debent, & quantum ipsi dent, & cui, qd

AEGIDIUS

item et quale, ac permulta quidem in dando alia) easdē omnes uno uerbo priscos auctores consueuisse complecti. quod quidem uerbum esset Delectus. Itaq; M. Cicero cum præcipit delectum rerum esse habendum, quid nam aliud præcipit? quā ut ratio habeatur, rerum, temporum, personarū, locorum, quæq; alia agentem ipsum comitantur, quem prudentem esse oporteat cum sit hæc ipsa consideratio prudentiæ propria. Hæc nobiscum deambulans, quanquam uerecunde & probe, querebatur tamen Aegidius, quod negligentia recentium philosophorum effectum sit, ut & Romana lingua quæ abunde locuples esset, in summa sæpe copia, laborare uideretur inopia, & Græci uerba à parum cultis scriptoribus inculcata, propriam uim, ac significantiam, nec Latine redderent, nec significanter. minime ut sit mirum tempestate nostra, eloquentiæ studiosos, aut nullam aut perexiguam impendisse philosophiæ operam, ipsos uero philosophos eloquentiæ penitus esse ignaros, atq; uti nam non & hostes. Sed nos Aegidium absentem quidem, ac pie rem Christianam & fortiter gerentem, & bene, & religiose ualere iubeamus, consuetudinis eius, ac sanctitatis memores. S V. Eadem et nos quoq; cepit spes, ipsaq; ita quidem certam sese nobis offert, ut Latinam philosophiam iam iam cultu elegantiore, cothurnisq; nitidioribus incedentem uidere uideamur. Quam ad rem confessiones istæ tuæ non parum etiam conferent. Nam Aegidium ad hoc ipsum natum intellegimus, & Augustini exemplo sic inuitari, uel rapi eum potius, ut nihil magis aut aueat, aut curet, quā ut heremitarum ordinem in ueteris eloquentiæ possessionem pristinam iam restituat. P O N. De Aegidio quidem nemo est qui dubitet. Cæterum confessiones hæ ipsæ fortasse habituræ sunt momenti aliquid, Pardo præcipue operam suam non abnuente, cum fama quoq; certa sit, adulescentes quosdam optimis ingenijs præditos ad hanc ipsam militiam sese instruere. P O E. Utinamq; Iouiane, itineris e' Roma suscepti nec nos poenitet, et porticum hanc, quā diu Neapoli erimus, quotidianasq; istas confessiones assidui frequentabimus.

FINIS.

2. *[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side]*